

Zkušnost II

Ladislav Hejdánek

Related preparatory texts:

[Zkušnost II](#)

k dokumentu existují tyto přípravné texty:

[Zkušnost II](#)

◆ bytový seminář, česky, vznik: 28. 5. 1984

◆ private seminar, Czech, origin: 28. 5. 1984

Zkušenost II [1984]

[strojový, neredigovaný přepis – model Gemini 3 (flash/pro) – únor 2026]

--- (1984-05-28 Zkušenost II (1) [LVH33VA] [v popisku 28. 5. 1983]_Kaz a_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: 28. května 84, zkušenost dvě.

Hejdánek: Tak už když jsme se zabývali otázkou vnímání, tak jsme viděli, že... už jsme si četli ty příslušné partie z Rádla, tak jsme si ukázali, viděli jsme, že hlavní směry Rádlovy kritiky teorií, které chtějí vycházet z nějakých atomických elementárních dat smyslových či dat vědomí, jsou dva. Dva hlavní směry. Jednak je to výtku pasivismu, respektive výtku pasivního pojetí vědomí či vnímání, a zadruhé výtku ahistoričnosti tohoto pojetí. Totiž výtku, že je zcela zanedbán význam historické zkušenosti. Přitom to historické tady nesmíme rozumět, že to je zkušenost historie, nýbrž že to je zkušenost, která je zakotvena v osobní třeba historii. Nejenom v osobní, ale třeba také v osobní. Tedy není to historičnost, tedy ta ahistoričnost není tady chápána jako nepřítomnost historického povědomí.

Tohle už tam bylo. To zejména ta pasivita, to si jistě pamatujete, a pokud jde o tu historičnost zkušenosti, tak to tam byla jenom poznámka, tím jsme se nezabývali, protože to patří do zkušenosti a tím se máme zabývat dnes a ještě dál. A tak si tuhle věc objasníme znovu a blíže v tom kontextu, jaký jsme si teď zvolili, to jest v otázce zkušenosti.

Tak především ještě znova. Pro Rádla nic takového jako atomický element poznání neexistuje. A ať už se ten atomický element nazývá *imprese*, *senzace*, primární smyslové datum nebo jak jinak. Zvlášť impresivní je ten termín *imprese*, což ukazuje vtisknutí. Tedy nějaká skutečnost se prostě vtiskne, otiskne se nějakým způsobem do našeho vědomí, které původně je *tabula rasa* u Locka. To jest nepopsaná tabule.

Tedy pro Rádla nic takového neexistuje. Je to pouhá konstrukce. A podle Rádla ještě navíc konstrukce vadná, falešná. Je to tedy jakýsi filosofický předpoklad. Jistě si pamatujete, jsme si ukazovali, jaký důraz dává Rádl na to, že i ten nejjednodušší vněm nebo vjem je čímsi aktivním. Je to akt poznání. Není to žádná ryzí danost, čisté datum pro naše vědomí. Datum, to je danost. *Do*, *dare* a jak se to jmenuje, to *datum*, to je supinum, ne? To je nějaký ten... já nevím prostě, gramatici ať si to doplní. *Laudo*, *laudare*, *laudavi*, *laudatum*. Co je *laudatum*?

Jiný hlas: Supinum, jo.

Hejdánek: Skutečně? Tak jo, děkuji. Přece jenom tady máme odborníka. Tedy danost a *datum* je vlastně totéž. Jo, díky. Tedy nejde jenom o nějaké *datum*, nějakou danost pro vědomí, které by si vědomí jen uvědomovalo. V plném slova smyslu je aktem myslí, aktem myšlení, aktem rozumu. Podle Rádla není žádného vněmu, který by se neustavil již pod vlivem myšlení, pod vlivem rozumu. Myšlení a rozum intervenují v každém i tom nejelementárnějším vjemu.

No, tady zajímavé je dát si tohleto Rádlovo pojetí do historické souvislosti. Tradičně se mluví o tom, že to byl Kant, který zdůraznil aktivitu rozumu, aktivitu a spontánnost rozumu. Zvláštní je, že Rádl, když kritizuje tu empiristickou tradici, tak do ní zahrnuje i Kanta. To jsou takové ty Rádlovy speciality, při kterých odborníci vždycky řvou. Když psal *Romantickou vědu* koncem války, tak do toho romantismu zahrnul Kanta. To zas odborníci řvou, poněvadž Kant přece patří k osvícenství a nikoliv k romantické fázi myšlení, tedy filosofie. A tady zase... tak jsem si myslel, že by nebylo špatné si to připomenout tím, že si přímo přečteme kousek. To je ten oddíl z *Praktické filosofie* z *České mysli*, jak jsme si o něm říkali, oddíl druhý – *Zkušenost* se jmenuje.

Tak tam píše: „Čím více se ponořuješ do literatury osvícenské, vzbuzené Lockem a vyvrcholené Kantem, tím více si uvědomuješ, jak tito filosofové a jejich doba ještě nedbali historie. Jejich rozum, zkušenost, myslí pracují jen jako stroj, jehož součástí a jehož působení se dá vyložit pouhým logickým rozbořením toho, co jest, rozbořením obsahu zkušenosti, stavby smyslů, rozbořením základních mohutností rozumu. Proto jest pro ně posledním filosofickým argumentem příroda, mechanicky stavěná, okénka smyslů a logika. Teprve 19. století poněkud objevovalo význam historie.“

Čili tady už jsme u té historie, to je předčasné, k tomu se budeme vracet. Jde o to, že tady do té linie

empiristické, do literatury osvícenské vzbuzené Johnem Lockem a vyvrcholené Kantem... čili Kantem vrcholí pro Rádla empiristická tradice. De facto on tady mluví o osvícenství, ale v podstatě jde o tuhle tradici. No a v dějinách filosofie tam já nevím, jestli to... no to je jedno, já to přečtu i co tomu nepatří, protože zase když se to vytahuje z toho kontextu, tak to pak působí nepřesvědčivě. Locke rozeznává... jo, nadpis té... je to o Lockovi, anglická *filosofie*, Locke, a za C... tam jsou ty, jak znáte, možná jste viděli ty *Dějiny filosofie*, ty mají takovou specialitu, že mají takové novinové, takřka novinové, já nevím, jak se tomu říká, takové nadpisečky nad každou stránkou jiné. Zatímco většinou v knihách se to používá tak, že tam je vždycky opakovaný název té kapitoly, furt se to opakuje, aby se v tom člověk vyznal, tak tady je ten název kapitoly jenom na levé straně, to jest na sudé stránce, a na liché stránce jsou vždycky takové aktualizující titulky.

Tak tady je ten titulek „Co je zkušenost“ a ten odstavec nebo ten oddíl za C má taky takový aktualizující název „Nedosti zkušená zkušenost“. Někdy je to povedené, někdy to není... tam jsou například zejména takové zvláštní, že u Nietzscheho najdete „Bojí se, a tak si píská“, tam na tom, nebo...

Jiný hlas: No no, u Kierkegaarda je „Ric nebo nic“.

Hejdánek: No já teď tady nic... „Marx a rytířství“ třeba. „Duch jako přírodnina“. „Hegel na katedře“. „Lékaři romantičtí“. „Nový intelektualismus“. „Filosof u Metternichovi“... a takovéhle názvy tam jsou. Tak. Locke rozeznává dvojí vědy: demonstrativní a empirické. Demonstrativní jsou samy sebou jisté a jasné, kdežto empirické jsou jen pravděpodobné. Všechn zájem Lockův se však nesl k vědám empirickým. Vskutku jsou vědy demonstrativní u něho snad jen nedůsledností, neboť Locke neuznává, že by rozum sám o sobě mohl něco vytvořit. Je to prý nepopsaný papír, na který zkušenost zapisuje dojmy. To jest rozum je pasivní. Zkušenost do něho sama všechno vepisuje a její materiál je tedy sám základem všeho vědění.

Tady máme všechny ty potřebné termíny pohotově. Já pak se k tomu vrátím. Rozum je pasivní, zkušenost do něho všechno vepisuje a její materiál je sám základem vědění. Tedy je tady ten materiál poskytnutý zkušeností.

Locke učinil ze zkušenosti toho fetiše, kterým se stala v novodobé *filosofii*. V jeho *filosofii* dostala význam pouhého materiálu, který se vtiskuje smyslům a kombinuje v mysli poznatky. Připomíná se také jeho přirovnání rozumu k temné komoře, do níž okénky smyslů vnikají vnější dojmy. Z těchto dojmů se pak prý staví všechno poznání. Všichni následující *filosofové* takto mechanicky chápali zkušenost jako materiál smyslový – třikrát tady zase máme ten materiál, uvidíme proč – který se sumuje v mysli, rozpočítá, sumuje.

Ještě – a teď tam máme Kanta najednou – ještě u Kanta má zkušenost tento smysl. Je to však jen Lockovo pojetí zkušenosti, před jeho dobou neznámé. V obyčejném životě má zkušenost jiný, aktivnější význam. K tomu se pak ještě vrátíme.

Čili tady zase vidíme, jak Kant je k tomu přidáný. Ještě u Kanta je to pojetí Lockovo, to falešné, kritizované. No že tomu tak je, že je to u toho Kanta, si ukážeme v *Kritice čistého rozumu*, kde v úvodu první věta – to jest po těch dvou předmluvách, první věta říká... to je v tom oddíle prvním oddílu toho úvodu, jmenuje se to *Idea transcendentální filosofie*. Tak to začíná touto větou: Zkušenost je beze všech pochyb tím prvním produktem, který vytváří náš um – budeme to říkat jako Slováci, rozum je *Vernunft* a um je *Verstand*, čili tady je *Verstand* – který vytváří náš um tím, že zpracovává syrovou látku smyslových vjemů. Ta syrová látka, to je *der rohe Stoff sinnlicher Empfindungen*. Čili tady vysloveně *roher Stoff*, to je jako *Rohstoff*, čili to je surovina. Tedy smyslové vjemy nebo dojmy nebo ty impresy a tak dále představují jakousi surovinu, z níž ten rozum teprve něco vydobude, vydoluje, vyprodukuje.

Nicméně to, že ty smysly nám poskytují tento hrubý, surový materiál, to je myšlenka Lockova a je ještě u toho Kanta přítomná. Přes všechno to veliké úsilí Kantovo dokázat, že rozum není zcela odkázán na ty smyslové suroviny a že je celá oblast, kde je absolutním pánem, přichází se svými *a priori*mi názíracími formami, se svými *a priori*mi pojmy a tak a tak dál, které nejsou odvozeny z empirie, ale nicméně ten předsudek, *filosofický* předsudek, že smysly nám poskytují ten základní syrový materiál, tahle myšlenka

tam zůstává.

Říkali jsme si, že bude zajímavé to dát do souvislosti historické. Ale pokračujeme ještě dál. Víme, že Masaryk neměl Kanta rád. Pochopitelně proč. Protože Masaryk vyšel hlavně z Comta. Tedy ne jenom, ale také z Brentana a tak dále, ale byl velmi ovlivněn pozitivismem comtovským. A tam ten důraz na fakta, to znamená de facto empirická fakta, i když se o tom tak nemluví, to slovo empirické nemá takový švunk v té kontinentální tradici, ale nicméně Comte navazuje, velmi podstatně navazuje na tu anglosaskou tradici proto taky ten *neopositivismus* měl tak obrovské úspěchy právě v téhle té anglosaské tradici. Masaryk neměl pro Kanta moc velké smysl. Až velmi pozdě, vlastně až teprve v době, kdy psal *Rusko a Evropa*, tak si nějak našel cestu k pochopení toho hlavního cíle Kantova. Pochopil, že Kantova *filosofie* je důstojným pokračováním a obhajobou té racionální nebo racionalistické kontinentální filosofické tradice. A že nevěda, jak to jinak zajistit – po čtení... víte, že se Kant vyjadřuje o tom, že v tom předkritickém období svém žil vlastně z toho, co získal od svého učitele Wolffa. A teprve, když se dostal k četbě Huma, tak jím ten Hume filosoficky zabloumal. On tomu říká, četba Huma ho probudila z dogmatického spánku. Právě v obraně proti tomuhle velmi silnému Humovu útoku – to bylo vyústění vlastně té empiristické anglosaské tradice, která už za sebou měla řadu zápasů myšlenkových. Vzpomeňte si na to, že už Leibniz, filosofický děd Kantův, se pokoušel Locka překonat, vyvrátit. Jeden ze svých hlavních spisů vedle *Theodiceje* vlastně nejdůležitější spis Leibnizův se jmenuje tak, že to vysloveně už ohlašuje svým názvem, že to je polemika proti Lockovi. Locke napsal *Zkoumání o lidském rozumu* nebo tak by se to dalo říct, pokus nebo zkoumání snad. A ten Leibniz napsal *Nová zkoumání o lidském rozumu*, vysloveně *Nouveaux essais sur l'entendement humain*. Tedy ta tradice už nebyla tak primitivní jako na začátku. Ta už měla za sebou zápasy duchovní, myšlenkové. Ale vyvrcholila v Humovi. Totiž měla už všechno to za sebou, už ty argumenty měla protříbené, prošpičatělé. Už to nebylo jenom zkusmo. A teď tohleto otřásl tím Kantem, kterej byl žákem Wolffovým, kterej byl žákem Leibnizovým. Tím pádem byl zakořeněnej v té racionalistické tradici. Locke v této tradici už se považoval za překonaného. Berkeley nebyl nijak zvlášť důležitý, protože to byl subjektivist. To nikdo tak moc nebral, navíc to nebyl filosof, byl to biskup. Tak se to nemuselo tak brát. No a teď přišel ten Hume. A to byla rána, to byl šok. A zejména to byl šok pro každého velkého myslitele. Pro malé myslitele je těžké uspořádat šok. Ale pro velké myslitele to byl šok. A pro Kanta to byl šok, kterej on označuje jako příčinu probuzení z dogmatického spánku.

Jiný hlas: Ano, to je jenom taková... on tam cituje někoho jiného, teď si nepamatuju, ale do příště to zjistím, že to nebyl Hume, kdo způsobil takovej velkej šok u Kanta, ale že to byl někdo jiný předtím. Že jak je třeba v *Prolegomenech* citovanéj ten Hume, že to nebylo tak důležité, že ho tam měl jenom, aby ho tam uvedl nebo něco takového. Že tedy byl někdo jinej předtím, kdo ho ovlivnil a vyvedl ho z toho předkritického období, že to byl někdo jiný a ne nakonec Hume. A do příště to přinesu.

Hejdánek: No tak dobře, tak to přineste. To je takhle. Samozřejmě musíme předpokládat, že Kantovi se do ruky nedostal ten Hume náhodou. Že buď po něm pásl, nebo že už to vůbec nějak bylo v takovém jeho spektru a tak dále, čili s naprostou pravděpodobností ho na to už někdo připravil. Jenomže to je jedna věc, když někdo nadhodí něco a není to důkladně zpracovaný, a jiná věc je, když potom v tom Humovi to je teda krok za krokem. Čili ukáže se teda, kdo to vlastně byl. Je možné, že byl někdo předtím, kterej toho Kanta naladil, aby vůbec toho Huma nějak si všiml. Ovšem Kant sám o sobě říká, že to byl Hume, kterej ho probudil z dogmatického spánku. To znamená, že sám samozřejmě podceňuje nebo i pokud se podaří teda prokázat, že ho někdo naladil už předtím, tak Kant sám si toho není vědom a plně se koncentruje na Huma. To byl jeho skutečnej protivník. Čili je to docela možný, já ještě nevím, kdo to byl, to se uvidí, ale nepochybně ta závažnost Humova ta trvá.

No a já jsem teď chtěl ještě tu historickou souvislost rozmnožit o tu vazbu Rádl – Masaryk. Protože Masaryk neměl Kanta v oblibě, moc si ho nevážil ze začátku. Tak samozřejmě si ho nevážil ani Rádl, protože se učil u něj. A teprve, když Masaryk objevil pro sebe Kanta, tak vlastně ho objevil i pro ty své žáky, pro který byl takovou vůdčí a rozhodující orientační postavou. Masaryk objevil toho Kanta – sám se o tom vyjadřuje – tak, že mu porozuměl, že mu šlo o zachránění a zdůraznění té aktivity rozumu. Na

Masaryka to udělalo velkej dojem, protože on sám byl naladěný tímto směrem. Já si vzpomněl, jsem si to nepřipravil, až teď se mi to teprve vybavuje, na jednom místě v *Sociální otázce* tam najednou se koncentruje tak nějak uprostřed psaní o nějakých problémech, koncentruje důraz na otázku: A co to z nás vlastně je, co je zdrojem aktivity? A nejenom aktivity, ale té *dynamiky*, té *spontánnosti*? Kde se to bere v nás?

No a teď, když zjistil, že Kant tohleto chtěl nějakým způsobem objasnit, zajistit, ukázat přesvědčivě, aby to neupadlo v zapomnění, tak mu to velmi začlo imponovat. Takže objevil Kanta právě v tomhleto ohledu, že Kant zdůrazňuje tu aktivitu. Ovšem když se na to podíváme blíže, tak uvidíme, že vlastně ta takzvaná aktivita rozumu u Kanta spočívala právě v té *aprioritě*. To je jenom relativní aktivita nebo *spontánnost*. Relativní vzhledem k té *empirii*. Rozum je nezávislej na té *empirii*. No ale jaká je to aktivita rozumu, když je to daný všechno předem?

Tady zůstává ten Kant zase tím žákem, přes jednu generaci žákem Leibnizovým, kterej taky mluví o aktivitě těch *monád*. Ovšem ta aktivita zůstává v rámci té *předzjednané harmonie*. V té *předzjednané harmonii* je všechno předem připraveno a aktivita, *spontánnost* té *monády* spočívá jenom v tom jakémś úsilí o vyčerování. V tom, jak rychle se vyčeruje a jak daleko v tom vyčerování dojde, než se vyčerpá. To je všechno. To je jakési takovej náboj, kterej nemá, je jenom materiální, tam neobjevuje nic novýho. Ty cesty jsou předem daný. Pro Kantův rozum jsou cesty rovněž předem daný.

Jiný hlas: Ano, to je u toho Leibnize. To, že ty cesty jsou daný, je ale na úrovni Boha. To není na úrovni *monády*. Pro tu *monádu* to, co se, jak se vyčeruje, tak to je nová věc. K některým poznatkům dochází na základě zkušenosti. V tomhle by se toho Leibnize pokusil zastat.

Hejdánek: Počkejte, jak to na základě zkušenosti?

Jiný hlas: Protože ten Bůh, kterej stvořil ty *monády*, tak je stvořil takovým způsobem, že to, co se v té *monádě*, to, co ta *monáda* zrcadlí, tak ta *monáda* to může zrcadlit takovým způsobem, ten okolní svět i ty *apercepce*, které má třeba o sobě, že k některému tomu uvědomění ta *monáda* dochází jakoby skrz zkušenost, i když se to neděje skrz zkušenost.

Hejdánek: Počkejte, neříkejte „jakoby“. To je těžká záležitost. Fakt je, že to všechno je v ní a ona to rozvine ze sebe. To je všechno v ní, ona žádnou tu zkušenost, žádné spojení s okolím nemá, nic ji nemůže ovlivnit. V ní je to jednou dáno. Ale pro tu *monádu*... *monáda* potom neví. To je vedlejší. Důležitý je, že tam, kde se ta *monáda* skutečně dopustí něčeho svébytného, tak je to omyl.

Jiný hlas: Ano, ano.

Hejdánek: Může, může. Tam prostě zatemní něco, nebo zůstane jenom v tom božím plánu. To nikde není řečeno, že Bůh naplánoval omyly v těch *monádách*. Tam naplánoval tu *harmonii*, která je tím rozhodujícím kritériem nebo tou rozhodující normou, tím pravidlem pro to chování té *monády*. A ta *monáda*, pokud se tím řídí a je plná *dynamiky*, tak dojde až k úplnému vyčerování nebo hodně daleko v tom vyčerování. A pokud si vymyslí něco svýho, tak je to dycky stranou. Tak to jde, tak je to scestí.

Čili ta vyslovená *iniciativa*, svébytnost, *spontánnost* té *monády* znamená jakési selhání. Naopak tam, kde ta *monáda* dodržuje tu cestu, jde po té cestě, která už je předem daná, čili kde ta *monáda* se jaksi vzdá své svébytnosti a svého svobodného rozhodování, on to takhle neříká, ale z distance se to tak jeví, tak všude tam, kde se vzdá svébytnosti, tak tam je pravým obrazem *univerza*.

Jiný hlas: Já mám dojem, že ta *předzjednaná harmonie* ale znamená to, že všechny ty *monády* reprezentují nebo zrcadlí ten svět po svém. V tom, že se dá potom říct, že vidí jakoby tu samou věc. Dva lidé jen na základě *předzjednané harmonie* mohou vidět týž stůl. Jdou na týž stůl, ale [nesrozumitelné] u té *monády*, že ona vybočí ze své cesty a tak dále, s tím vším ten Bůh počítá. Ta *monáda*, jestli ví o nějaké cestě, tak je to zase jenom na úrovni té *monády*. A že dojde tedy k tomu vybočení té *monády* z té cesty, to je o tom, když se hovoří, už zase na úrovni toho Boha. To už není na úrovni té *monády*.

Hejdánek: Tam byste ovšem pak do toho strkal to, co jsem tam nikde nenašel. Ovšem nečetl jsem celýho Leibnize, takže kdyby šlo o to najít příslušné místo, o který byste to vopřel, ale já jsem tam nikde nenašel, že by selhání nějaké *monády* nebo to, že se zastaví ve svém vyčerování nebo že jaksi ten obraz

univerza, který se v ní vytvořil, je zkřivenej, že by tohle bylo naplánováno.

Protože tam ta univerzální *harmonie*, ta se týká primárně světa. A ten vnitřní vývoj, to vyčerpání *monády* se vztahuje k tomu světu, to jest reprezentuje ten svět. Čili všude tam, kde ho reprezentuje špatně, nedostatečně, tak je to v rozporu s univerzální *harmoníí*, nikoliv v souhlase. To není spolunaplánováno.

Jiný hlas: On ho vždycky reprezentuje po svém, v rámci...

Hejdánek: ...který ho může reprezentovat...

Jiný hlas: i řečeno špatně, že on tam třeba v některých místech říká...

Hejdánek: Jistě, ale není determinována k té špatnosti.

Jiný hlas: No právě Leibniz na mnoha místech říká, že když se ptají na to, že je možné zlo a tak dále, tak on o tom hovoří, že i když se to zlo uskuteční, tak je vždycky prostředkem k nějakému většímu dobru. Takže i tohle zlo, ke kterému by mohlo dojít nebo k té špatnosti, tak by bylo zase... a všechno je to právě z pohledu toho Boha vždycky v zájmu nějakého většího dobra. Teď je potom otázka toho, jestli to, co je tím dobrem, které dovoluje to, aby se ty špatnosti děly, jestli je to teda to poslední dobro nějaké na konci, anebo...

Hejdánek: No jo, to dáváte do souvislosti s myšlenkou, která ovšem je trochu odlehlá tomuhle. Kdybyste takhle postupoval, tak byste musel připustit, že ten svět by nebyl tak dokonalejší, kdyby neměl to zlo v sobě. Že prostě to zlo přispívá k tomu, aby byl právě tím nejdokonalejším světem, nejdokonalejším ze všech světů.

Jiný hlas: Ne že přispívá, na začátku, když ten Bůh stvoří ty *monády*, tedy i ten svět, tak je stvoří... stvoří ten nejdokonalejší svět.

Hejdánek: Ano.

Jiný hlas: Bůh. No a v tom nejdokonalejším světě jsou i špatnosti.

Hejdánek: Ale ty nebyly stvořeny.

Jiný hlas: Ne, jediné, co je stvořené, jsou *monády*, ale *monády* jsou stvořeny s *percepce*mi, a tím pádem jsou z té špatnosti i vyčirovat...

Hejdánek: V jistém smyslu se dá říct, že jsou stvořeny i ty špatnosti.

Jiný hlas: Ne. On protože ten Bůh nemůže stvořit ty *monády* bez toho, že by neviděl ten konec.

Hejdánek: Ale ne ten konec, on vidí ten... k tomu je to všechno zaměřeno, jenomže po cestě to drhne. A to drhnutí si nevymyslel Bůh.

Jiný hlas: A já bych chtěl jenom přesně k tomu, že u té *monády*, tak jak já si pamatuju Leibnize, to, jak vy říkáte, kdyby ta *monáda* byla svébytná, tak může být tak svébytná, že může přerušit tu *předzjednanou harmonii*. Ovšem ta *monáda*, o čem my mluvíme vlastně, to je něco jako jediného, ten člověk sám o sobě, to je celý komplex *monád*. Takže je něco jiného, Bůh na začátku stvořil ty *monády*, ale já jsem to pochopil spíš jakožto *monády*. Teprve až později jakýmsi procesem vzniká ta jedna *monáda*. Člověk není *monáda*, člověk je komplex *monád*.

Hejdánek: Omyl. Člověk je *monáda*, ale jeho tělo je komplex *monád*.

Jiný hlas: Dobře, ale takhle jsem chtěl říct, ta jeho svébytnost nemůže vybočit z toho základního, z toho, že je *monádou*. A *monáda*, jestliže je svébytná, musí být svébytná, jako je i Bůh svébytný. Že se může samozřejmě určité věci měnit, ale ty se mění, si myslím, spíš na okraji toho, kde se dotváří ten komplex, ale nikoliv v tom jednom, což je ta *monáda*. Aspoň takhle já jsem to chápal. Že říkat, že ta *monáda*, kdyby byla skutečně svébytná, to znamená sama sebou, že tudíž to nutně vede k porušení té *harmonie* a k určitému rozporu mezi Bohem a *monádou*, ale to se právě jakožto *monáda* nedá předpokládat, když je to něco Božího. Vlastně by něco Božího v tom jádru té *monády* mohlo být proti Bohu, je-li to z Boha? Ještě takový příklad, možná že to bude podporovat, on tam má přece příklad s tím odjezdem z Paříže třeba do Kolína, jestli tu cestu podnikne nebo nepodnikne ta osoba. A když ona má dáno, že ji podnikne, a ona ji nepodnikne, tak to není ta osoba, tak je to potom úplně někdo jiný.

Hejdánek: Dobře no, to znamená ale, že veškeré *monády*, které se nevyčerpí dokonale, tak nejsou ty

monády, nýbrž nějaké jiné.

Jiný hlas: Právě. Jemu tam nemůže dojít k tomu, že kdyby té *monádě* bylo dáno, že má cestu podniknout, tak v případě, že ji nepodnikne, všechny ostatní *monády* si myslí, že ji podnikla.

Hejdánek: To je dobře, to je argument z domyšlení, ale nemůže se opřít o Leibnize. To je domyšlení, ale muselo by se to prokázat, že to takhle Leibniz... To si promyslíme. Čteme Leibnize po svém.

Ale podívejte se, mě to velmi těší, ten váš zájem o Leibnize, a při té příležitosti bych chtěl připomenout, že stále ještě čekám na vaše texty o Leibnizovi, které jste měli po prázdninách, to jest v září, nejpozději počátkem října minulého roku odevzdat. A nedostal jsem ještě ani jeden. Velice mě těší, že se stále ještě o to zajímáte, a doufám tedy, že na tom pracujete a že přece jenom z toho něco bude. A teď necháme Leibnize Leibnizem a jdeme dál.

Já ho tam uvedl jenom v souvislosti s Kantem a s tím, že Rádl, i když byl svým způsobem orientován Masarykem k lepšímu porozumění Kanta, že přijal ten motiv Masarykův, proč najednou vidí Kanta v lepším světle než původně. Dívá se na základě toho motivu na Kanta a shledává ho nedostatečně důsledným. Takže chce tu aktivitu, *spontánnost* ducha, rozumu, chce provést radikálněji nebo prokázat, chce se myšlenkově uchopit radikálněji, než to udělal Kant. A z tohoto hlediska, z té perspektivy se Kant jeví jako pouhé vyvrcholení té tradice těch diskusí, které byly strašně ovlivněny empirismem, i když byly zakotveny v racionalistické tradici. A Rádl by možná řekl, právě proto, že byly zakotveny pouze v racionalistické tradici, tak nebyly schopny čelit dost tomu empirismu anglosaskému. Tak tohle jsou asi ty historické souvislosti. Ještě bych jednu věc ocitoval poslední z těch míst, kde Rádl dává Kanta do souvislosti s touto problematikou. A to je rovněž v té *Praktické filosofii*. A tam se Rádl pouští do jakéhosi stručného komentáře toho, co jsme tady před časem probírali, myslím snad s Adriancem, toho Kanta jsme dělali s Adriancem. Jak jsme měli tu předmluvu k druhému vydání *Kritiky čistého rozumu*. A tam jsme se právě zabývali tím, co teď Rádl bude komentovat, tak já to přečtu.

Rádl tady píše: Kant postihl pasivitu empirismu a docela správně ukazoval na aktivitu rozumu při myšlení. V předmluvě ke *Kritice čistého rozumu* jsou slavná slova o tom, jak pokrok poznání se neudal pasivním vnímáním skutečnosti, nýbrž tvůrčí silou rozumu, jak Galileo, Torricelli a Stahl provedli svoje reformní pokusy. A teď je citát z té předmluvy k druhému vydání: pochopili, že rozum nahlédne jen to, co sám podle vlastního plánu vytvoří a že musí pořád jít napřed.

--- (1984-05-28 Zkušenost II (1) [LVH33VA] [v popisku 28. 5. 1983]_Kaz b_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Rozum nahlédne jen to, co sám vytvoří, a že musí jít napřed pořád, pořád musí jít napřed se zásadami svých soudů podle stálých zákonů, ty jsou *a priori*, a musí nutit přírodu, aby dávala odpovědi na otázky rozumu. Musí nutit přírodu, aby dávala odpovědi na otázky rozumu, čili otázky formuluje rozum. Rozum se tedy nesmí dávat vodit jakoby na provázku přírodou.

Tak tohle odcitoval. V tom má podle Rádla Kant pravdu a docela správně ukazoval na aktivitu rozumu. Ale – a teď je tady to Rádlovo ale. Ale Kant tento výborný začátek zkazil svou další teorií. Rozdělil poznání na smyslové vnímání a rozumové poznání a předpokládal, že počítky přijímáme pasivně a že je rozum semílá potom, jako se ve mlýně mele zrní. To je to zpracování té suroviny do produktu a tak dále, že?

Teď tady to odcitovává zase na začátku výkladu o *transcendentální* logice, tam říká, že naše poznání pochází ze dvou základních zdrojů myslí, z nichž první je přijímání představ, receptivnost vjemů, druhý záleží ve schopnosti poznávat skrze tyto představy předmět, spontánnost pojmů a tak dále. Prvním zdrojem jest nám předmět dán, druhým jest myšlen tento předmět ve svém vztahu k oné představě. Tento Kantův předpoklad, že představy pouze pasivně přijímáme, je falešný. Už Berkeley nahlédl, že není důvodu dělat podstatný rozdíl mezi počítky a představami. Nikterak nelze dokázat, že by se vnímání lišilo od rozumování pasivností, protože vnímání pozorujeme zrovna tak jako souzení, už jako akt myslí. Čili tady se dokonce odvolává na Berkeleyho. S ním má v pravdě jen poněkud, to bychom museli překontrolovat. Ale každopádně vidíme, že ten úmysl Kantův hodnotí Rádl jako pozitivní. Úmysl ukázat na aktivitu rozumu.

Ale ta aktivita rozumu není pojata dost radikálně, protože se týká pouze rozumového poznání. Pouze v

rozumovém poznání je rozum aktivní, zatímco neproniká ta rozumová aktivita dostatečně do toho smyslového vnímání. To smyslové vnímání je pasivní. Teprve dodatečné zpracování rozumem vytváří něco jako produkt, že? Ale to samo smyslové vnímání nemá charakter žádné aktivity. Tak tohle je Rádlovo pojetí Kanta a kritika Kanta.

Čili shrnu to, pro Rádla zůstává Kant příliš poznamenán empirismem a jeho předsudky. Zejména pak nekriticky přijímá, že materiál smyslového původu je pro rozum pouhou surovinou. Rádl trvá na tom, že každé smyslové datum není pouhým datem, není pouhou daností, nýbrž je již polotovarem, kdybychom řekli surovina – produkt, že jo, tak Rádl považuje každé smyslové datum již za polotovar, na jehož vytvoření se podílel sám rozum, že?

Neexistuje pro Rádla, neexistuje vjem, na němž by se nepodílel rozum. Platí na lidské úrovni samozřejmě. Do toho nepatří úvahy, jak je to u zvířat, poněvadž tam se musí zas najít potom něco jiného. Tam ten pořadající element, tím pořadajícím elementem není rozum, ale je nutný. Pro Rádla ten pořadající element je tam taky nutný. Neexistuje pouhé vnímání. Jenomže neintervenuje rozum, nýbrž něco jiného, že? Třeba instinkt, ale dokonce Rádl prokazuje třeba u té centrály *Lehre vom Nervensystem* nebo ne obráceně, *Lehre vom Zentralsnervensystem*, a v řadě dalších menších věcí ukazuje, jak třeba v těch úvahách o fototropismu zvířat ukazuje, jak ta reaktivita nebo reakce na prostředí, třeba to jest třeba na světlo, na teplo a podobně, jak je nějakým způsobem, jak je syntetizována.

Takže to není argument pro Rádla. Pro Rádla tohle není argument, že u zvířat není rozum. Samozřejmě je tam něco jiného, ale musí tam něco bejt. Není to ryzí vnímání, tak jak si ho představovali, není to ryzí smyslová danost, atomická danost, smyslový atom.

No tak to je jedna věc, pokud jde o tu aktivitu. A teď máme tu druhou věc, kde kritizuje, ten druhý směr Rádlovy kritiky. Rádlův důraz na historii a historičnost. A jak jsem řekl, je to jenom přibližný termín. Nemusíme to teď nějak upřesňovat, protože nám jde o věc. Až bychom to chtěli vyslovit po svém, tak se o to můžeme potom pokusit.

Čili ten Rádlův důraz na historii a historičnost představuje kritiku z jiné strany. Pro naše aktuální vnímání, to jest vnímání *hic et nunc*, teď a tady, nebo pro naše poznávání *hic et nunc*, má základní důležitost jednak to, jak jsme byli jinými lidmi poučováni – Rádl říká v *České mysli*, jak máme reagovat na svět kolem sebe – a jednak to, jak jsme sami určité věci vnímali a poznali už dříve. Čili má tam základní důležitost jakási zkušenost, kterou jsme přejali od jiných a zkušenost naše vlastní.

Naše aktuální vnímání, aktuální poznávání je vždycky velmi podstatně ovlivněno a přímo umožněno touto zkušeností historickou. Ať už jde o historii naší osobní, anebo o historii společnosti, v které žijeme, epochy, kultury a podobně.

Hejdánek: zase nebudeme se tím teď podrobně zabývat, já se k tomu pak vrátím, no vlastně mohli bychom to udělat třeba teď. Přečteme si kus.

Tady máme: Je tedy první podmínkou vnímání aktivní činnost ducha. Druhou, stejně důležitou podmínkou je zkušenost. To jest, musíme předem už znát předmět, který chceme poznat.

A to jsme si říkali, že když jdeme po Václaváku, tak abychom poznali pana Nováka, tak ho musíme předtím už jsme ho museli znát. To je asi ten smysl. Tam nepoznáme pana Nováka tím, že ho potkáme. Musíme o něm něco vědět.

To je jen jedna strana věcí, nevystihuje vše, ale dávejme pozor na to.

Vzpomeňme opět na teploměr na okně. Už od dřívějška vím zhruba, jak teploměr vypadá, a podle toho si tvořím obraz viděného teploměru. Nelze říci, co bychom viděli, kdybychom neznali věci, na které hledíme.

Na první pohled to vypadá divoce, ale nechme si to dojít. Nelze říci, co bychom viděli, kdybychom neznali věci, na které hledíme. No, to je asi tak... já budu číst dál.

Viděl by snad místo teploměru skleněnou trubičku ukončenou mosaznými pouzdry? K tomu by bylo ovšem třeba, abych alespoň tyto věci předem znal. Tedy abych věděl, co to je skleněná trubička, co to je mosazné pouzdro. Tady bych mohl doložit: vidíme něco, k tomu je potřeba, abych věděl, co to je něco.

Viděl by snad bílý pruh světla přerušovaný tmavými čárkami? Jak by je mohl vidět, kdybych nevěděl, co je to bílý pruh a tmavé čárky? A tak v každém jiném případě.

Poznávat, vidět znamená vtiskovat danému chaosu ráz věcí dříve poznaných. Vidíme věci, které chceme vidět, a vidíme je tak, jak jsme je viděli předtím.

Podobně jest nemožno pojmenovat věci, pro které dosud nemáme jména. Jedině proto, že nás naučili jmenovat otce otcem a matku matkou, umíme je v řeči rozpoznávat. Sami jsme ani těchto, ani jiných slov nevytvořili. A tak nás řídí i zkušenost v poznávání věcí kolem nás. Poznáváme je takovými, jakými je poznávat nás naučila společnost, k čemuž snad jsme přispěli něco maličko i sami svou zkušeností. Teď tady je ten příklad, který jsem už minule četl, o tom, jak pro toho paleontologa myš není zvíře, ale je to vlastně kůstka. Pamatujete si na to? Kdo slyšel o tom, jak se v paleontologii pracuje, ví, že toto je tam normální jev.

Ale nejen paleontologové takto jednají. Všichni máme vědění nanejvýš útržkovité a jen je svou fantazií doplňujeme, tváříce se, jako bychom znali celek. Co víme vskutku o svých známých? Nanejvýš známe nějaký rys obličeje, nějakou jizvu, nějaké trhnutí rukou, zabarvení hlasové a podle toho je poznáváme celé. Nevšímáme si toho, jak málo víme. Jsme jako lidé s nemocnou sítnicí, kteří vidí už jen několika jejími izolovanými částmi, ale nevědí o tom, že vidí jen malé výseky vnějšího světa, nýbrž domnívají se, že vidí svět celý, ale velmi zamlžený.

Nechci dále, všimněte, já teď čtu toho víc, protože tam jsou příklady. Nechci dále všimnout čtenáře, jak různá jest věc, kterou lidé různě vychovaní označují stejným jménem. Louka je pro rolníka trávou, ve které jen matně rozeznává kvítí a snad sladkou travu a ostřici. Botanik naproti tomu sotva vidí louku a travu. Slovo tráva má u něho jiný smysl, zato vidí množství květín: pryskyřníkovitých, silenkovitých, jednoděložných a tak dále.

Když dnes přírodospytec popisuje rostlinu, tím se ještě budeme zabývat, co to znamená, maně si všímá na ní především květu. Petrklíč je žlutá rostlina prvosenkovitá, bukvice červená rostlina pyskatá. Ve středověku a ještě v prvních herbářích tištěných, například *Mattioliho*, naproti tomu, to jsem dodal já, naproti tomu si květu sotva všímali. Pozorovali kořen a list. Proto například petrklíč a bukvice jsou v těchto herbářích věci skoro stejné, protože mají obě přizemní růžici svraskalého listu.

Při slově lev myslil středověký člověk především na velkomyslnost, kdežto my máme na mysli anatomický útvar, hřívu, velikost těla, drápy vtažitelné a tak dál. Americký fyziolog *Loeb* však, když si navykl chápat svět chemicky, pokládal lva za zvláštní chemickou sloučeninu. A kdo ví, čím ještě jednou lev lidem bude. I tvrdím tedy, že naše poznávání není duchovním zobrazováním věcí kolem nás rozložených, nýbrž je to rozpoznávání těch věcí, které od dřívějška už přibližně známe.

Od samého narození jsme neustále poučovani, jak máme reagovat na svět kolem sebe. Hned první krok do života jest učením se. To jest, od začátku dítě něco hledá a tu a tam nachází, co potřebuje. Kuřátko hledá potravu a naučí se po několika marných pokusech rozeznávat zrnko rýže od tmavé skvrny na podlaze. Dítě hledá prs a naučí se rozeznávat jej od prstů. Hledá ve svém okolí to, čeho potřebuje k životu, a tak poznává svět. Potom je učí rodiče, bratři a sestry, přátelé, škola, společnost. Neučí je vědomostem, nýbrž učí je, jak se má chovat. Vtisknou mu svou zkušenost a v jejím duchu je učí vidět celý svět. I naučí se dítě vidět na světě to, co vidí jeho okolí, nikoli pravou, objektivní danou realitu, nýbrž to chápání právě platné. Zkušenost všech generací od začátku lidského života do dneška dává nám návod, co na světě máme a nemáme vidět. Víte, jak je s dítětem dobře vychovaným. Rodiče je soustavně vedou k tomu, aby si jistých věcí pozorně všímalo a aby jistých věcí vůbec nevidělo. A kdo pozoruje skutečný život, ví, jaký vliv tato výchova má. Jak řádně vychované dítě vskutku vidí a nevidí věci, které předepisuje slušnost. Rozuměj, vidí docela určitě věci jedny a prostě nevidí a nechápe jiných věcí, jako by jich ani nebylo. Nevidět jistých věcí není tu ani nedostatkem zkušenosti, ani naivností, ani neupřímností, nýbrž přirozeným důsledkem výchovy. I příroda nás takto vychovává. Hlad, touha vyjít sám ze sebe, později pak všelijaké hormony probouzejí naši pozornost a kreslí v naší mysli neurčité obrazy, podle nichž si pak formujeme svůj svět. Naopak přirozeně neustále přehlízíme tisíce věcí, protože nebylo třeba jich vidět.

Každý člověk pak svou zkušeností usměrňuje i jednání svých druhů a tím způsobem ta reakce na svět získaná jedním člověkem přenáší na společnost a na potomstvo. I hromadí se tak zkušenost, nikoli snad jako paměť, jako shromažďování vědomostí, nýbrž jako návod, jaké stanovisko zaujmout k okolí, na jaké věci upnout pozornost, jaké obrazy vkreslit do mlhy zjevů kolem nás.

Nestojíme přírodě tváří v tvář a nesbíráme o ní jednotlivé poznatky, které bychom pak ponenáhlu sjednocovali v jednotný obraz světa. Tento *empirismus* 17. a 18. století jest pochybený. Třebaže bylo pravda, že zkušenost tam vládne a že není vrozených idejí.

Není nám možno vstoupit do světa jako na neznámou půdu a žít na něm, jako žil *Robinson* na neznámém ostrově. Nejsme dětmi přírody, které s otevřenýma očima patří na její krásy, pronikají do jejich tajemných hloubek a tak ponenáhlu staví obraz o světě. Nejsme svobodní ve svém poznávání světa. Mezi námi a světem je hustá síť zkušeností lidstva, síť, která jest jedinou možnou metodou, jak svět poznat. Celý svět jest jakoby mlhou, z níž na nás hledí jen tma, chaos, strach. Tato mlha však jest křížem krážem proniknuta cestami. Všude jsou ukazovatelé směru, návody, kde jest něco krásného, a výstrahy před nebezpečím i zapovězené cesty. Poznávat svět znamená chodit po těchto cestách a učit se nápisům na směrových tabulích. A není hanba jich užívat, nýbrž nutnost. Většina lidí chodí jen po takových cestách. Někteří si tu a tam dovedli najít pěšinu, kterou si některou oklikou o něco zkrátí, a ti přinášejí nové poznání. Ale to je všechno. Způsob, jak naši předchůdci tyto cesty světem stavěli, jest pro nás zákonem.

I není zkušenost snad odlítkem přírody, není objektivním, snad poněkud zastřeným obrazem nějakého úryvku tohoto světa. Její vzrůst není rozšiřováním poznatků o vesmíru. Nýbrž zkušenost jest soustava návodů, jak se máme tímto světem probíjet. Je to *direktiva* pro jednání, nikoliv sbírka pasivního poznání. Podobá se spíše usnesením zákonodárných sborů než obrazu světa ve zkřiveném zrcadle. V naší mysli nejsou uloženy otisky předmětů dříve pozorovaných. Nýbrž mysl naše prošla dlouhým výcvikem a v jejím pozadí jest jakoby napjatá soustava očekávání, která se derou do vědomí při pohledu na svět. A nebo je tam soustava možných výkonů, které zkoušíme, když se udá příležitost.

Promiňte ten strašlivě dlouhý citát. K leččemu z toho se budeme vracet, je to tam mnoho pohromadě, takže to samozřejmě nesledovalo ten náš postup, čili teď se budeme zabývat něčím, k čemu se ještě vrátíme. Ale já jsem to strašně protáhl. Takže co tomu říkáte? Uděláme přestávku a budeme pokračovat příště pak.

Jiný hlas: Když se hovoří, že vidíme teploměr, a jestli tedy vidíme teploměr, tak když nevíme, co to je, jestli tedy vidíme jenom tu trubičku z toho rtuťového v té rtuťové trubičce, tak jako první otázka asi, to vlastní vidění znamená spojení... to vidění je něco víc než jenom pouhé vidění, že v tom vidění už intervenuje tedy nějakým způsobem rozum.

Hejdánek: Když tohleto postulujete, tak sugerujete, že existuje nějaké vidění, kde ten rozum neintervenuje. A to je v rozporu s tím, co on říká.

Jiný hlas: No, trochu jsme to posledně tady nakousli, když jsme hovořili o vidění, které není uvědomované. Že když jdeme a myslíme na něco jiného a náš zrak klouzal po okolí, ale to, že jsme viděli tam nalevo tu kapličku, to si celé uvědomíme až třeba za hodinu nebo až druhý den, aniž by bylo to vidění té kapličky uvědomované. Tak na tohleto bych chtěl... teď by do toho byla námitka, no, ale jestli je možné si dodatečně uvědomit, že jsme viděli teploměr, když vůbec nevíme, co ten teploměr je.

Hejdánek: No, tady je právě otázka, co to je to vidění. Pořád, když o tom budeme hovořit, že jsme viděli. Viděli jsme tedy tu kapličku tehdy, aniž bysme si uvědomovali, že to je ta kaplička, že ji vidíme?

Jiný hlas: No jestli jsme si mohli dodatečně uvědomit, že jsme ji viděli, tak jsme ji museli vidět. Jinak bysme si to jenom vymýšleli.

Hejdánek: Ano, takže by to znamenalo, že to vidění může být i neuvědomované vidění?

Jiný hlas: Ne.

Hejdánek: Ne. Když si dodatečně uvědomíme, že jsme viděli kapličku, tak to uvědomění se netýká toho vidění, nýbrž to uvědomění se týká toho, že jsme viděli kapličku. Že jsme rozpoznali v tom viděném kapličku. To znamená, vy si uvědomíte ne to vidění, nýbrž vy si uvědomíte *reflexi*. *Reflexi*. Protože když

řeknete, že to je kaplička, to, co vidím, je kaplička, tak je v tom už přítomna *reflexe*. Že? No a teď jde o to, že vy můžete vidět kapličku bez této *reflexe*. Ale znamená to, že jste si to neuvědomil? K čemu byste se pak mohl vrátit vlastně? K čemu, jak se můžete vrátit dodatečně k něčemu, co jste předtím viděl, když už je to pryč? To muselo být, zaprvé jste si to musel uvědomit a v tom vědomí je to nějak uchováno. Jak byste si jinak na to mohl vzpomenout?

Jiný hlas: No, já si nevzpomínám na to, že jsem viděl kapličku takovým způsobem, že bych ji reflektoval, že bych reflektoval, že to je kaplička, ale já si vzpomínám na to, že jsem jenom viděl kapličku. To znamená, já si to až teď dodatečně uvědomuji, že to byla kaplička.

Hejdánek: Správně. No, čili to uvědomění se týká jenom té *reflexe*. Kdežto to uvědomění, které se týká vnímání samotného, toho vidění, to tam bylo už přítomno od začátku.

Jiný hlas: No, mně to bylo ještě moc rychlé.

Hejdánek: Vy si uvědomujete teď nikoliv to vnímání, nýbrž to, že to vnímané je kaplička, čili že to byla kaplička. To znamená, to, co si teď uvědomujete, to je ta *reflexe*, která vám přišla na mysl. Kdežto to vidění té kapličky...

Jiný hlas: Já si teď neuvědomuji *reflexi* toho vidění.

Hejdánek: To jistěže ne, poněvadž to by byla *reflexe* druhého řádu. Ale vy si uvědomujete, že to vidění, to viděné, že je kaplička, že byla kaplička. No a to ovšem, to, co si teď uvědomujete, to je ta vědomá *reflexe*. Kdežto vy si neuvědomujete to vidění. To jste si uvědomoval, když jste to viděl. Jenomže jste to nereflektoval a viděl jste mnoho jiných věcí a teprve později jste si to z toho vybral, ale už v *reflexi*. Čili to není doklad pro to, že jste mohl vidět a neuvědomovat si. Ta nepřítomnost uvědomění se týká *reflexe*, nikoliv toho vidění.

Jiný hlas: Ale já jsem se chtěl zeptat tady v té bitvě, vy často používáte ten argument, počítky nikdo nevidí, čili si uvědomuje *reflexi*.

Hejdánek: No ne, *reflexe* je vědomá. Jistěže si uvědomuje *reflexi*. Ale to není důležité. Jde o to, že když *reflexe* tady je, tak je nějakým způsobem součástí vědomí. Že ještě dodatečně si mohu uvědomovat další *reflexi*, to je jiná záležitost. Tedy počítky samozřejmě nikdo neviděl, ale ne proto, že nejsme schopni je vidět. Kdyby byly, tak proč bysme je nemohli vidět? Jenže oni nejsou, to je právě jenom výmysl, proto jsme je neviděli. Kdežto *reflexe* není žádný výmysl, proto si můžeme uvědomovat *reflexi*.

Jiný hlas: Ale já si pořád uvědomuji, já když dochází k uvědomění si té kapličky, tak já si uvědomuji, že jsem měl vjem kapličky. A není to ale uvědomění si *reflexe*.

Hejdánek: Ale právě když si uvědomujete, že jste viděl kapličku, tak toto uvědomění, že jste viděl kapličku, to je *reflexe*. A tato *reflexe* mohla být provedena a nemusela být provedena v okamžiku, když jste to viděl. I v ten okamžik jste si mohl uvědomit: teď vidím kapličku... a byla by to *reflexe*. No ale kromě tohoto uvědomění existuje ještě jiné uvědomění, totiž to vidění samo. Když to vidíte, no tak buď si to uvědomíte, a nebo to nevidíte.

Jiný hlas: Tak si uvědomím co? Tak si uvědomím ten akt vidění?

Hejdánek: Ne, tak si uvědomíte kapličku. No, ale neuvědomíte si, že to je kaplička. Vidět kapličku a uvědomit si, že to je kaplička, jsou dvě různé roviny.

Jiný hlas: Uvědomění si, že vidím kapličku, a uvědomění si toho, že to je kaplička, to, co vidím.

Hejdánek: No ale tady je to ještě složitější. Není to uvědomění si toho, že vidím kapličku, ale uvědomění si kapličky. Prostě vidím kapličku a neuvědomuji si, že ji vidím. A součástí toho vidění je to uvědomění. Ryle tvrdí, že buď kapličku vidím a pak toto vidění je vědomé, a nebo tam vědomí není a pak ji nevidím. Neexistuje vidět kapličku mimo vědomí. Vidět kapličku, to je součást vědomí, nebo to není nic. Kdežto empirici tvrdili, že základem je, ovšem ne vidění kapličky, to ani oni netvrdili, že? To je teprve konstrukce dodatečná a tak dále. Ale abych mohl vidět kapličku, tak musím mít jakési vjemy, vjemy barvy, různých barev, vjemy tvaru, různých tvarů, vjemy vzdálenosti, vjemy já nevím čeho ještě. Tvary a barvy, co ještě může člověk vidět na dálku? Jo, ale jednotlivě. Je tam vjem špičky věže, vjem toho, co je těsně pod špičkou věže, a já nevím takovéhle... Je to úplně rozložené a atomizované najednou a vy potom z toho

všelijakýma kombinacema a tak dále z toho dáte dohromady vjem kapličky nebo vjem, prostě obrázek kapličky nebo něco takového. Čili to už dělá rozum, to už dělá nějaká ta pořádací mohutnost. Ale ty jednotlivé vjemy, ty počítky, *imprese* a tak dále, jak tomu různí autoři říkali, ty nejsou, to je právě ta absurdita empirismu, ty nejsou součástí vědomí. Čili jsou dřív než vědomí a vy si je uvědomujete nebo neuvědomujete, ale oni tady jsou, jsou dány. To je ta absurdita totiž, že oni teď před sebou, a to je ta celá linie té kritiky. Já jsem vám minule zmiňoval, v češtině vyšel ten Cornforth, já nevím, jestli si ho někdo vypůjčil nebo vynašel. Cornforth, *Věda proti idealismu*, jak se to jmenuje, nemýlím-li se, přeložil to Jevko, upozorňoval jsem na to. Nebo jiná taková knížka, také jsem citoval minule, jedna z prvních, co jsem dostal do ruky po válce, nějak vyšla snad 1945 nebo 1946 a byla tady v univerzitce, nějaký Mack, *Appeal to Immediate Experience*. A obě se dost shodovaly v tom, že ukazují, jak v empirismu tehleto důraz na ty atomy vnímání nebo atomické vjemy nebo atomická smyslová data nebo něco takového, že nejsou součástí vědomí. Takže když poznáváme, tak my poznáváme tyhle ty atomický data. Čili předmětem našeho poznání jsou ty vjemy, ne věc. My tu věc z toho konstituujeme, teprve stavíme, my děláme jakýsi obrazy, ale to, co skutečně poznáváme, to jsou ty *imprese*. No a tím pádem ovšem, protože *imprese* jsou – běžně všichni víme kromě empiristů, že *imprese* jsou součástí vědomí – tak to vede k subjektivismu nutně, protože oni předmětem poznání dělají něco, co je součástí vědomí, čili vědomí samo. Oni se vůbec nikdy k věci o sobě, jak by řekl Kant, nedostanou. Oni si myslí, že tím, co zkoumají, jsou ty smyslové data.

Ono to má jakousi přesvědčivost. My fakticky nic jiného nemáme, když se to tak vezme, než smyslová data, když přijmeme tu celou konstrukci. Máme my nějaký přístup k nějakému stromu nebo k té věži? My máme jenom ty fotony, které nám dopadnou na sítnici, na to jsou ty smyslové data, nějaký ty nejelementárnější smyslové data. Ale to, co se děje na té sítnici, to je náhrada za veškerou ostatní skutečnost. To je skutečnost zvláštního druhu, to je taky věc o sobě. Vzniká otázka, jak my vůbec můžeme ty děje na té sítnici, jak si je můžeme uvědomovat? My jsme pak před stejnou otázkou, před stejným problémem, jako jsme byli původně: jak můžeme vnímat tu věž?

My jsme od té věže utekli a vymysleli jsme si smyslová data. A teď máme před sebou místo té věže smyslová data. Jak je můžeme vnímat? To je čistě dogmatické jenom, že zatímco si tu věž nemůžeme uvědomovat, tak tyhle si můžeme uvědomovat. To je blbost. Zkušenost praví pravý opak. My si můžeme uvědomit, že vidíme věž, ale uvědomit si, že vidíme smyslové datum, to se nikdo nedokáže, protože ho nevidí. My vidíme věž, ale nevidíme počítke. Tohle je ta rozpornost empirismu.

Jiný hlas: U toho Kanta to tam přece taky řadí mezi ty empiriky. Ale tam se nehodí ani tak o data, protože ta data nebo ta příčina, ty různé příčiny jsou potom nazíracími formami zformované.

Hejdánek: Kdepak příčiny, nikoliv příčiny, nýbrž příčinné souvislosti.

Jiný hlas: No, tady je jistá příčina, která...

Hejdánek: Ta je *Ding an sich*, ta příčina. Pouze příčinná souvislost je *a priori*, tu tam já vnáším. Ale příčina sama o sobě, ne jakožto příčina, ale jako to, co označuju za příčinu, to je *Ding an sich*.

Jiný hlas: No, věc o sobě, o té nelze hovořit. Hovořit lze, ale k ní se nedostaneme. Ale když už, tak o těch datech nelze hovořit podle Kanta, aniž... O těch datech lze hovořit až po jistém zformování.

Hejdánek: No, ne až po. Samozřejmě když hovoříme, tak už jsme to zformovali. No ale on o těch smyslových datech mluví. Vy jste to viděl, že tady je *sinnliche Empfindungen*.

Jiný hlas: Ale jsou to smyslová data, která už jsou těmi nazíracími formami...

Hejdánek: Ne, ty jsou právě ten hrubý materiál. To jsou ta *sinnliche Empfindungen*.

Jiný hlas: Kdybychom šli o kousek dál v Kantovi, v estetice, což je jen o kousíček dál, když rozebírá vjemy a názory a potom hovoří o pojmech a tak dále, tak ten proces u něj, jak ho popisuje, vůbec proces vytváření vjemu nebo názoru, je ten, že zde je příčina, která na něco působí, což jsou ty fotony, co někam dopadají, a zde dochází... Tady je potom taková skříňka – já to tedy vysvětluju, on to tam tak nemá – zde je nějaká skříňka, která je teď zformována a nějak uspořádává všechny ty různé příčiny, které dopadají, a vytváří se takovýmto způsobem se potom vytvářejí vjemy. Takže ty vjemy už jsou zformované právě na

základě těch *apriorních* nazíráních forem.

Hejdánek: Dobře, ale to znamená, že ty *sinnliche Empfindungen*, což je ta surovina, ty takto zorganizovaný nejsou ještě. To, co je předtím, než dopadne do té krabičky, to zformované není.

Jiný hlas: Ne, co tam dopadá, tam nedopadají *sinnliche Empfindungen*. Nechcete mi snad říct, že do té krabičky dopadá vjem?

Hejdánek: Ne, ne.

Jiný hlas: Nebo že tam dopadá senzace nebo impresie nebo počitek? No, tak co tam dopadá? To je nějaká příčina.

Hejdánek: Příčina, to už jsem to zformoval na základě *apriorních* představ. Ale on mluví, že tou surovinou nejsou žádné příčiny, tou surovinou jsou *sinnliche Empfindungen*, smyslové počitky. Nazvěme to, jak chcete, když vjemy, dobře, to je jedno, na terminologii nezáleží. Ale důležité je, že ještě nezformovaný rozumem, pouhý surový materiál jsou ty *sinnliche Empfindungen*, smyslové počitky.

Jiný hlas: A pro co teď? Pro rozumové zpracování. Ale ty smyslové počitky už jsou podle Kanta jistým způsobem zformovány.

Hejdánek: No, formu musí mít, jinak by neexistovaly. Co to je zformování? Námi? Kým? Když ne rozumem.

Jiný hlas: Právě pomocí *apriorních* nazíráních forem.

Hejdánek: Omyl, omyl, žádná *apriorita* u toho být nemůže, poněvadž ta teprve přijde. Pro tu *aprioritu* to je pouhá surovina.

Jiný hlas: Přece nazírací forma, jako je prostor, jo? Tak ta je zde na té cestě ještě předtím, než vůbec rozum...

Hejdánek: Dobře, ale smyslový počitek červeně ještě není uložený v žádném prostoru ani v čase.

Jiný hlas: No to ne. To ne. Tam to ukládá teprve ten rozum.

Ano, protože on říká na mnoha místech, že názor bez pojmu je [nesrozumitelné].

Hejdánek: No, no, ale to je... Jo, ale pro něj ten názor je možný bez pojmu, že? Ale názor, pojem, to jsou jiné věty. Tady jde o *sinnliche Empfindung*.

Jiný hlas: Ano.

Hejdánek: A tam není žádný názor ještě, tam není žádný pojem, tam není žádný rozum.

Jiný hlas: Ano, není. Ale už tento smyslový počitek... Když hovoří o vjemu, tak říká, že ve vjemu jsme schopni rozeznat dvojí: to, co padá na vrub pocitu, *Empfindung*, a to, co padá na vrub formy.

Hejdánek: Dobře.

Jiný hlas: Ano. A tou formou je...

Hejdánek: Čili, když už to říkáte takhle, tak o vjemu teď nemluvíme. To už je ta kombinace. Ale co je před vjemem, to je ta *sinnliche Empfindung*, to je ten smyslový počitek. A ten je neuspořádaný rozumem.

--- (1984-05-28 Zkušenost II (2) [LVH34VA]_Kaz a_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Nevím, jestli to nazývá *smyslovým počtkem*, to, co je ještě neuspořádané, co je ten neurčený...

Hejdánek: Vy jste citoval, tak to víte.

Jiný hlas: Říká, že to je surovina pro ten rozum. Ano, ale otázkou je, jestli není to nesformované, nebo už to sformované. On mluví o tom sformovaném.

Hejdánek: Nesformované! Počkejte, sformované, co to je sformované? Rozumem sformované, nebo čím?

Jiný hlas: Ne rozumem sformované.

Hejdánek: No tak čím?

Jiný hlas: Pomocí *apriorních* nazíráních forem.

Hejdánek: No to je rozum! Kdo má ty nazírací formy?

Jiný hlas: To je prostor, vidíme prostorově.

Hejdánek: No, to je bez rozumu.

Jiný hlas: Jak to? No to právě proto je to *apriorní* nazírací forma.

Hejdánek: No moment, no dobře, ale čí? Naše. Moment, naše. Co my jsme všechno? My jsme *Verstand*,

Vernunft, jsme biologický jedinec. Čeho to je, k čemu to patří? K *Verstandu*, k *Vernunftu*? To je ta otázka. Prostě jde o to, že když řeknete sformovaný, všechno má formu. Copak můžete ukázat něco, co je bez formy? Čili samozřejmě, že to je sformované, ale není to forma, která je tam vtisknutá tím rozumem. A to, ať už pokud jde o názírací formu, tedy vtisknutá názorem, anebo ať jde o *apriorní* představu, *apriorní* pojem, prostě nic takového *apriorního* v tom není. Čili ta forma tam sice nějaká může být, ale v žádném případě to není forma, která pochází z té *apriorní* aktivity rozumu. Je to pouhá surovina. Samozřejmě surovina má tvar, ale není to tvar, který tam vtiskne ten rozum.

Jiný hlas: Není to pro *Kanta*?

Hejdánek: Kdežto *Rádl*, ten tvrdí, že nic takového neexistuje. Že všude, kde se setkáváme, setkáváme se i s tím nej-elementárnějším *smyslovým počítkem*, kdyby něco takového bylo, tak všude tam už intervenuje ten rozum. Nikoli *apriori* a tak dál, v tom se liší, ale ta aktivita rozumu tam je přítomna od samého začátku. To jest neexistuje surovina. Pokud jde o smyslové vnímání, neexistuje žádná surovina. Existují pouze polotovary.

Jiný hlas: To znamená, že ještě jednou, když vidím kapličku, tak to znamená, že si uvědomuji, že vidím kapličku. Že to vidění kapličky nemůže být neuvědomělé. Je to tak?

Hejdánek: Ne každou druhovou rovinu reflexe. Když si uvědomuji, že, tak je to něco jiného, než když vědomě vidím.

Jiný hlas: Já jsem to myslel takto, že když on říká, že vidí kapličku, tak to znamená, že si uvědomuje kapličku. Že si uvědomuje kapličku.

Hejdánek: Uvědomění kapličky, to je ten začátek. Nemůžete si na nic vzpomenout dodatečně, pokud jste si neuvědomil kapličku. To znamená, že i když byste kolem toho prošel, tak už jste si musel uvědomit kapličku. Jenže jste si neuvědomil, že jste si uvědomil. A to si můžete uvědomit dodatečně.

Jiný hlas: Ale nemohlo by docházet k tomu, když jsem tudy prošel, že by to, jak se to tak občas vykládá, jako na filmový pás, že by se mi zaznamenal jenom obraz nějaký a při zpětném promítnutí...

Hejdánek: Tyhle ty přirovnání jsou hrozně ošidné. Tady jde o to, co je ten filmový pás. Co si myslíte, co slouží tomu vědomí jako filmový pás?

Jiný hlas: Že by se tam dalo něco vyčlenit.

Hejdánek: Je to součást vědomí, nebo to není nic?

Jiný hlas: To nemusí být součást vědomí.

Hejdánek: To musí být součást vědomí. To by mohla být jediná jistá část, která by zaznamenávala jediné nějaké takové optické... Neexistuje. Ta to může zaznamenávat jediné ve vědomí a skrze vědomí.

Jiný hlas: Že by tam byla nějaká taková, takové místo, které by plnilo funkci, které by znovu vyvolávalo to, co máme normálně, když jdeme a vidíme kapličku a uvědomujeme si ji. Takže tento proces s nějakým časovým zpožděním proběhl znovu.

Hejdánek: To jsou naprosto technické struktury, které strkáte někam, kam nemají co dělat a kde nemůžou být. Principiálně tam nemůžou být.

Jiný hlas: To nevím právě. Když se na něco koukáš, tak nedá se říct, že ve chvíli, kdy se na to podíváš, tak to vidíš. Protože není to ten okamžik, tisícina vteřiny, nějakou dobu to trvá, než všechny ty reakce, když se podíváš, od chvíle, kdy se podíváš na dotyčnou věc. Není to jen o té sítnici a o těch nervových drahách, to nějakou dobu trvá.

Hejdánek: Ne, když se podívám na věc, tak od té chvíle, co se na ni podívám, tak ji vidím.

Jiný hlas: Ve chvíli, vteřinu na to, čemu říkáš podívat?

Hejdánek: To je ono, právě bych rád věděl, čemu ty říkáš. Když otočím hlavu a otevřu oči...

Jiný hlas: Ale to už funguje hned?

Hejdánek: Nemluví o tom, když se koukám na tu věc. To ještě neznám, že ji vidím. Když otevřu oči a jen tak koukám do blba, to bych ti připustil. Ale když koukám na tu věc, tak ji vidím. Jak bych na ni mohl koukat a nevidět?

Jiný hlas: Tady by se musel rozdělit ten celý proces, jak ty fotony, koukám tím směrem.

Hejdánek: No, tak to je jiná věc. Koukám do blba někam.

Dokonce já o ní vím dřív, než ji vlastně uvidím. Já když se chci podívat přesně, teď mluvíme o tom, jak ona přesně je červená nebo zelená nebo žlutá, tak se na ni kouknu. Já už předem mám *Suchbild*, proto to Němci, česky bohužel nevím, jak by se to řeklo, ale to je skvostný německý termín *Suchbild*.

To jest já si vytvořím nějaký hledací obraz a teď koukám, na co by se to dalo přilepit nebo co by mi do toho paslo. Takže když hledám v knihovně určitou knížku, a mám *Suchbild*, že měla červený hřbet, tak já ji mám před očima, před nosem, dokonce na ni sáhnou a já ji nevidím, protože můj *Suchbild* je, že má červený hřbet a tamto je zelené. Já ji prostě nevidím. To se mi děje dnes a denně. Ne barvy, ale prostě před sebou něco hledám jak blbej a najednou za dva, za tři dny to najdu a já jsem celou dobu ty tři dny na to čuměl. Měl jsem to před sebou, já to neviděl a hledal jsem to a byl jsem nervózní, že to nemůžu najít. A já to tam mám navrch.

Čili falešný *Suchbild*, představoval jsem si to jinak. Měl jsem falešný *Suchbild*. Čili když něco vidím, tak je to proto, že jsem měl správný *Suchbild*. To teď vykládám Rádlův výklad, říká: napřed to musíš znát, abys to mohl vidět. Má vystiženo, že ano, protože ty *archetypy* vlastně jsou návodem. Tím spíš, že *archetypy* jsou vždycky dějové. To teprve pojmové myšlení, když je racionalizovalo, tak z nich udělalo předměty. Původní *archetypy*, mýtické *archetypy*, byly vždycky dějové. *Archetyp* byl, že *Diana*, když se ráno probudila a rozhodla se jít ulovit jelena, tak udělala tohle, tohle, tohle a tak dále. *Archetyp* je ta akce. *Archetyp* není *Diana* sama. To je jakási, ten božský *archetyp*, to je to, co udělal nějaký zbožštělý předek nebo *herós* nebo bůh.

Takže tam je to úplně evidentní. Ten *archetyp* je jakousi strukturou rozvrhu akce, návodem k akci, k napodobení.

Ale k tomu se budeme vracet, ne v této souvislosti, ale ten důraz Rádlův na to, že zkušenost je náhodou. K tomu se dostaneme v té druhé části. V tom totiž vidím ten rozhodující bod, který je skutečným příspěvkem, zatímco tyhle dvě námítky proti empirismu jsou vlastně jenom takovým kritickým stanovením bariér, tak to řešení vlastního problému se toho nedotýká. To je evidentní, tím začneme příště. Důraz na aktivitu rozumu nám nikdy nemůže objasnit, jak jsou nám věci dány, protože nám objasňuje, jak my se jich chápeme. Důraz na aktivitu rozumu je důrazem na aktivitu subjektivní, nebo subjektivou lépe. To je na naši aktivitu, co my vyrábíme, co my děláme. A není to odpověď na to, jak jsou nám věci dány. A důraz na tu historičnost nám zas nic neříká. Zase jenom je to jiný typ subjektivity, totiž vlastní zkušenost, zkušenost společenská, zkušenost skupiny nebo kultury a tak dále. Ale jak k té zkušenosti došlo, ať už osobní, nebo zkušenosti lidské vůbec, jak k ní došlo, se zas neukazuje. Zas je to jenom ta subjektivita smečky nebo individua nebo celé kultury. Tam proto také říká, že nejsme svobodní, že jsme v tom ponoření a tak dále. To je všechno pravda. Jenomže to neřeší ten problém, jak se dostaneme k věci, jak jsou nám věci dány. Čili to jsou mantinely jenom.

Ale řešení je v té poznámce, že zkušenost je náhodou k akci, náhodou k jednání.

Jiný hlas: Já jsem se chtěl právě zeptat, podle toho Rádla, on říká, že si klade otázku, co víme skutečně o svých známých. Poznáváme je podle výšky hlasu a teď uvádí jednotlivé vnější poznatkové rozdíly. A dále třeba říká, že když nestojíme v přírodě tváří v tvář, ale vlastně mezi námi a přírodou je předivo mlhy a cesty, kterými my musíme projít a prodírat se vlastně až k té přírodě skrze tu mlhu. Vzpomínám si, že právě, nevím, jestli to byl *Gadamer*, ten mluví o tom *předsudku*, že je něco pozitivního. A já jsem se chtěl právě zeptat, jestli je možné, protože i dle zkušenosti, především jako umělců nebo i jednotlivých lidí, kteří se těžko vyjadřují o skutečnosti, dokážou věci určitým způsobem pojmut umělecky, ale nedokážou se o nich racionálně, spíše pojmově vyjádřit, a přesto poznávají určitou věc jaksí skoro předem. Jejich tvorba vyplývá jaksí dřív, než by se museli prodírat mlhou. Například jsou známé určité zkušenosti, myslím *Mozarta*, který slyšel třeba jednu věc, takovou určitou část slyšel v jednom okamžiku a on se nemusí prodírat tou mlhou, aby došel k celé té skladbě. Jestli tady právě musí být určitý *předsudek*, jak znám já svého přítele nebo známého, aniž bych ho skutečně poznal. Já znám jeho hlas, ale třeba i vytvořit si o něm určitý soud. Myslím si, že ten problém je vyhocenější v určitých etických a morálních

jednáních, kdy se rozhoduje jaksi předsudečně. Vždycky ty věci vnější jsou mi dost nedostatečné pro to, aby se člověk rozhodl tak, jak se rozhodne. Člověk potřebuje vždycky něco, co se nedá vykázat jenom tou racionální stránkou věci.

Hejdánek: Já jsem jako, i když bych to vyjádřil jinak, tak jsem naprosto pro. To je fakt.

Jiný hlas: Já jenom mluvím na adresu toho *Rádla*.

Hejdánek: To on ví taky.

Jiný hlas: Když on říká toto, když třeba říká: nestojíme v přírodě tváří v tvář, ale abychom tu tvář poznali, musíme projít tím pletivem, ale já to chápu, že on volí tu cestu projít tím, to znamená racionálně proniknout ty cesty.

Hejdánek: Ne, to nemusí být racionálně. On tam nikde neříká, že to je racionálně. I *intuice*, jestli máte na mysli, všechno se musí nějak nazvat, takže nevím, o čem jste mluvil, chápu to tak, že třeba jde o určitou *intuici*. Místo takového toho postupného vysuzování, sledování konsekvencí z jistých předpokladů a kombinací různých cest a vzájemná kontrola a tak dále. Takže tady prostě takový náhled, vhled do věci, *intuice*, že?

To je jistě možný. Jenomže k této *intuici* se dostává zase člověk po nějaké té cestě, silnici, kterou už tady prokopali jiní. Čili to není žádná primární zkušenost, kterou by člověk prostě měl mimo dějinně-kulturní souvislost. Jenom o tohle jde. Čili to neplatí jenom pro racionální uvažování. To platí prostě pro vědomí vůbec. Proto taky se to týká požitků, kde ještě žádná racionalita v tom tradičním významu neměla být, tam ještě se nevysuzuje, tam se nedělají konsekvence a tak dál. A když *Rádlo* říká, že už tam v tom je ten rozum, tak to nemá tím na mysli, že tam, aniž bychom to věděli, že už bychom třeba soudili, že bychom teda vysuzovali. To tak není.

Ale samozřejmě *Rádlo* o *intuici* ví, nejenom ve svém předválečném a v počátku, ještě v počátku války, v tom prvním období, kdy na to velice dal, ale i potom, kdy líčí v jakési autobiografii, že přečetl jakousi knihu a najednou se mu rozběsklo a najednou teda všechno začíná přehodnocovat, vidět jinak a tak dál. A už na tu *intuici* tolik nedá. Ale i potom ještě furt, a dokonce v té své poslední knížce o té *intuici* hovoří. Jenže on říká: no, je spousta věcí, který vidíme hned a nepotřebujeme se k nim dostávat. Jenomže dost často se stává, že to vidíme blbě. A ta kontrola v rámci toho náhledu, kterej je okamžitý, ta neexistuje. Když chceme kontrolovat, zda to vidíme dobře nebo špatně, tak máme jedinou cestu, a to je to rozumné uvažování, rozvažování.

Jiný hlas: A filosofie se nestává o tom jenom nějak to verifikovat, nebo tak to filosofie nemá ten skutečně ten tvůrčí prvek? Jak to praví?

Hejdánek: No, ledaže byste filosofii redukoval na tohle. No, ale kdo to řekl, že to je jenom tohle? Myslíte, že ten tvůrčí prvek ve filosofii zachráníte tím, že do ní vložíte nějakou *intuici*?

Jiný hlas: Ne, já jsem myslel v tom smyslu jako ten její důraz na pojmy a...

Hejdánek: Filosofie především právě v poslední době – a já jsem to tady předváděl – jak se chce i dovede z části podívat na pojmové myšlení z distance a vidět omezenost pojmového myšlení. To znamená, že filosofie už nemůže být chápána jako myšlenkový výkon v mezích, v hranicích pojmového myšlení. Když třeba u Heideggera čtete místa, kde mluví o *vorbegriffliches Denken*, že? A nebo o *außerbegriffliches Denken*. No tak je evidentní, že poukazuje na *begriffliches Denken* jako na něco, co má své meze.

Jiný hlas: Prosím?

Hejdánek: *Vorbegriffliches* – předpojmové myšlení, mimopojmové myšlení a pojmové myšlení. Čili pojmové myšlení je něco, co je jenom výsekem v tom celém myšlení. Jednak historickým výsekem, poněvadž to pojmové myšlení, to začíná teprve v Řecku v pojetí Heideggerově a pak je mimopojmové myšlení, například to je umělecké myšlení. Když vykládá Hölderlina, tak on tam ukazuje, že Hölderlin samozřejmě k tomu nedošel filosofickou cestou. On to filosoficky interpretuje, ale to nahlédnutí Hölderlinovo je samozřejmě založeno na něčem docela jiném. A je to právě tak původní, jako je původní myšlení filosofické v tomto smyslu.

No a zejména nelze filosofii redukovat na tuhle funkci. Vy jste na to skočil okamžitě, že pak filosofie není

nic... Ne, já jsem nemluvil o filosofii. Já jsem řekl, že *intuice* jistě existuje, je možná, jenomže *intuicí* přicházím na věci taky na věci, který jsou falešné, který nejsou pravda. To je zkušenost. *Intuice* se velmi často trefí, ale taky se zmýlí. A jakou má *intuice* možnost kontroly, sebekontroly? Žádnou. Vedle jedné *intuice* leda stojí jiná *intuice*. No co dál? Jak se jedna může druhou vyvrátit? Nemůže. Prostě jsou vedle sebe. Jeden to nahlédne tak, druhý to nahlédne jinak. Kontrola žádná není.

Prostě *intuice* je něco jako nápad. Někdy to může být znamenitý nápad, někdy to může být nápad o ničem. Může se zdát a ničím nebýt. Jediná kontrola je, že se pokusíte to, co jste nahlédli, teď formulovat, dát tomu jakousi přehlednější podobu, rozebrat, analyzovat tu strukturu toho, zdůvodňovat, proč to je tak a ne jinak, a kontrolovat, zda ty důvody jsou dostatečné nebo nedostatečné. Čili jinými slovy jedine diskursivní myšlení. To vůbec neznamená, že *intuice* je k ničemu. Je vynikající. Diskursivní myšlení samo o sobě – ale prosím vás, neredukujte filosofii na diskursivní myšlení – já říkám diskursivní myšlení samo o sobě připouštím, že není tvořivé, že je schopno ukázat, kde jsou chyby, něco kontrolovat, ale na něco nového přijít diskursivně... a možná ještě, že diskursivně tam totiž jsou furt otevřená nějaká zadní vrátka, ale logicky logickou cestou, že ano. To jest deduktivně. Samozřejmě, deduktivní metoda vám nikdy neodhalí nic nového. Vždycky jenom to, co už tam bylo, jenomže vy o tom nevíte. Proto ten důraz moderní filosofie, novodobé filosofie – například u Bacona velice mocný důraz – na *indukci*.

Jiný hlas: Já bych se ještě chtěl vrátit k tomu, že abych mohl vidět, tak musím znát. Když si vezmu – nechci vyvracet váš koncept, ale jen chci uvést příklad – když je dítě malé, tak ono neví, že to je kočka. Ono to, co vidím já jako kočku, ono něco vidí. A když se ta kočka tam objeví podruhé, tak to dítě už se začne k té kočce vztahovat jako k nějakému samostatnému objektu, že ji dokáže vyjmout z toho prostoru a vztahuje se k ní jako k vyjmuté věci. Neví, že to je kočka, ale vztahuje se k tomu jako k jedné a téže věci, kterou vidělo předtím. Myslíte, že rozezná například naši maminu od sousedovic Mickyc?

Hejdánek: To ne. To záleží jak... správně. Ani od psa. Máme na to doklady. Dokonce to jde tak daleko, že dítě je schopno vztáhnout se ke kočce, ke slepicí, k psovi i k mouše jako k jedné a téže věci.

Jiný hlas: Ale rozliší vás, člověka a kočku.

Hejdánek: Jistě, protože tam jsou určité předpoklady, aby mě vyňalo z toho všeobecného, z té množiny těch hýbajících se věcí.

Jiný hlas: Takže jisté předpoklady tam jsou, aby tedy rozlišilo – třeba nerozliší kočku a psa, bude se k nim vztahovat stejně. Uvidí kočku, pak uvidí psa a bude se k nim vztahovat stejně. Když uvidí mě a kočku, tak se k nám bude vztahovat jinak. Ale je zde důležitá ta zkušenost, to je nereflexovaná zkušenost, nebo zde se už nedá hovořit o vidění jako uvědoměném vidění.

Hejdánek: No jo, a především, jestliže dítě si vymyslí nějaký svůj název. Něco jiného je, když to dítě to naučí dospělí.

Jiný hlas: Dítě si nemůže vytvořit název, když je roční.

Hejdánek: Půl druhý rok, dítě staré půl druhého roku si vymyslelo – samozřejmě nikdo to dítě neučil – si vymyslelo, že říká haf psovi, kočce, slepicí, mouše a dokonce letadlu. Říká haf.

Z čehož jsme poznali – já osobně to považuji za jeden z největších svých životních objevů – totiž je to naprosto pro mě aspoň přesvědčivý důkaz, že celá ta idiotská tradice psychologická, která mluví o tom, že člověk vnímá jednotliviny a z nich abstrahuje obecniny, je naprosto idiotská, je prostě blbá. Poněvadž je tomu právě naopak. Celá věc začíná tím, že dítě si roztřídí věci, o kterých my víme, že jsou jednotliviny, do velikánských škatulí. A teprve až to má roztříděné, tak si v těch škatulích zase dělá malé přihrádky. Čili k těm jednotlivinám se dostává až ke konci. Začíná to *univerzáliemi*, začíná to obecninami.

Prostě nejdřív si to dítě udělalo škatuli haf a tam dalo všechno, co se hýbe, lítá a podobně. Dokonce ještě nemá ani ponětí, co to je rozdíl mezi živým a neživým, takže řekne haf, když vidí letadlo, poněvadž to vypadá skoro jako moucha.

Jiný hlas: S tímto se dá souhlasit třeba, když člověk vidí Vietnamce nebo Číňany nebo Japonce, tak jsou to pro něj Japonci, ale nerozlišuje mezi nimi, nerozliší Číňana třeba od Vietnamce.

Hejdánek: Ano, nemusíme chodit až do Orientu, stačí vidět psy. Copak rozeznáte, když je celá halda psů,

rozeznáte, kterého jste teď potkal? Leda když je to váš. Ale spíš proto, že on se k vám hlásí, než vy, že ho poznáte.

Jiný hlas: Ale teď je ještě jedna věc: na základě čeho si dítě vytváří takové velké skupiny, kde nerozlišuje jednotliviny?

Hejdánek: Nazdar.

Jiný hlas: No jo, a proč mě třeba nezařadí do skupiny se psem?

Hejdánek: Třeba jo. Protože tuhle oddělenou skupinu člověk, s tou se setká úplně nejdřív, ta se mu vnutí. První, koho vyčlení ze všeho ostatního, je matka.

Jiný hlas: Dobře, vynechejme člověka. Proč nezařadí do stejné skupiny stůl a kočku?

Hejdánek: Taky může být. Možná, že to udělá daleko nejdřív a pak teprve v rámci tohotole rozdělí nehýbající se a hýbající se předměty. To nevíme, to se ještě snad nestalo.

Jiný hlas: Proč ne? Co my víme, co to dítě dělá ve třech měsících?

Hejdánek: My to poznáme, až když se nějak vyjadřuje. No ale jestliže je tomu tak, že v jeden okamžik dítě, které má osmnáct měsíců, řekne haf a shrne do toho toliké různé potvory, které si vůbec nejsou podobné – slepici, mouchu a psa – no to je šílené. Tak je vidět... a to dítě to udělá samo. To znamená, že použije to slovo, to je pro nás doklad, že si vlastně vytvořilo jakýsi pojem nebo předpokojem. Vytvořilo si jakousi obecninu, do které tohleto zahrnuje. To dítě nikdo neučil, to si udělalo samo.

Co to znamená? Je to přesvědčivý doklad o tom, že rozum si vytváří, že přichází a vytváří si tyhle *Suchbildy*. A teď se ukáže, že taky může vytvořit blbě nebo dobře, to jsou ty nápady, to jsou ty *intuice*. No a teď to dítě samozřejmě je strašlivě utiskované těmi obklopujícími lidmi, kteří ho furt kopou do krabičky. Jiný hlas: Já nevidím u toho dítěte až na takové úrovni, že by bylo schopno si vytvářet ty hledané obrazy, ty *Suchbildy*, ale že to dítě už třeba dejme tomu rozliší tu matku od všeho ostatního.

Hejdánek: Ale to není na základě vytvoření si nějakého *Suchbildu*, ale je to na základě něčeho ještě předtím. Zejména tam ta hlavní myšlenka nemusí být, tam žádný *univerzál* u toho se nevytváří, poněvadž něco takového dovede kuře se svou slepicí, kachně se svou kachnou, nesplete si, nejde za jinou a tak dále. Některá zvířata se ovšem taky spletou, zejména když nemají vlastního rodiče, tak se prostě hýbou, jak jsme to viděli [nesrozumitelné].

Jiný hlas: S kachnaty to bylo? Ne, ty takoví hlodavci nějaký nebo co to bylo, jak to běželo, tak jich bylo asi dvacet a prostě jakmile se něco někde hnulo, tak běželi za tím. A běhali za tím chlapíkem. Chlápek udělal pár kroků a už všech dvacet se vrhlo za ním, taková větší myška nebo pštrosice nebo co to bylo. To bylo vidět krásně.

Hejdánek: Takže jsou různé takové věci. Zejména tam je rozhodující období *imprintace*. Líčil jsem vám už, někteří tady nebyli, tak jenom jak Veselovský, nynější šéf zoologické zahrady, ještě jako asistent se pokoušel vylíhnout a podařilo se mu vylíhnout pštrosata z vajec od pštrosice, která už několikrát na nich přestala sedět, takže se nic nevylíhlo. Pštros se na to vykašlal, takže z toho nic nebylo a on si je odvezl taxíkem, honem rychle odvezl, připravený termostat, dal tam tři nebo čtyři pštrosí vejce, vylíhl je a pak když se vylíhla, tak je pustil. A ejhle, samozřejmě nutnost, jaká nastala: pštrosata vylezla z vajec, tak první, co viděla, byl Veselovský. To byl ten pštros, který měl hlídat. Takže teď ať se Veselovský hnul, kam se hnul, tak tři pštrosata za ním, po chodbě, kamkoliv šel přednášet, tak pštrosata šla za ním. Jinak řvala a mlátila zobáky a nohama do všeho, co mohla, poněvadž chtěla za ním.

Imprintace. To je ovšem něco jiného, samozřejmě nemůžeme předpokládat, že si pštrosata vytvořila nějaký pojem Veselovského. To je jasné. U toho dítěte je ta vazba na matku jistě dost podobná tomuhle, i když tam je to všecko komplikovanější a ta *imprintace* není tak pevná, za druhé to imprintingové období je u člověka strašně dlouhé a nicméně to není ono. Ale když řekne „haf“ různým těm, tak to si vymyslelo, ten *Suchbild* si vytvořilo, to je naprosto jasné.

Jiný hlas: To ano, ale jak je potom schopné to dítě rozlišit od sebe potom třeba kočku a ten stůl?

Dodatečně?

Hejdánek: Nejdřív je to něco. Velmi pravděpodobně ten stůl je nezajímavý, protože se nehýbe. Je známá

věc, že žába vidí jenom to, co se hýbe. Žába nereaguje na nic leč na to, co se hýbe. Když moucha sedí a nehne se, tak žába ji nevidí. Ve chvíli, kdy se hne, tak udělá jazykem příslušný pohyb a už má mouchu. Jiný hlas: Takže to dítě začne rozlišovat něco, co se pohybuje, od toho, co se nepohybuje. Začne si všímat toho, co se pohybuje. To, co se nepohybuje, je nezajímavé. Čili to rozlišení, to by byly jako dvě věci, to není souměřitelné. To, co se nepohybuje, původně nezajímá.

Hejdánek: Zajímavé je to, co se hýbe, na druhém místě, čím se dá hýbat. A teď se může stát, že dítě, které se samo hýbe, najednou se praští o stůl. V tu ránu se ten stůl jakýmsi způsobem prezentuje, zpřítomní, najednou je tady. Zlobivý, ošklivý stůl, který mě kopl. A teď dostane ty ty ty.

Jiný hlas: Ale to dítě, když se něco hýbe, tak vidí, že se něco hýbe?

Hejdánek: No a? Jsem rád, že to říkáte, poněvadž tím jsme se dohodli na tom, že nemůže vidět, aniž by to nevědělo. Ale dobře, tak vidí, že se hýbe, a uvědomuje si to hýbání, to hýbající se. Nikoli že. To že, to už je *reflexe*.

Jiný hlas: Což znamená, že vidí prostě nějaké obrysy něčeho, co se hýbe. Že to nazve třeba potom něčím jiným, to už je něco jiného. Ale je otázka, jestli ty obrysy vidí. Možná, že ty obrysy vůbec nevidí, vidí jenom, že se něco hýbe, a už to má název. Nebo už je vytvořená ta škatule, do které to patří. A teprve dodatečně ty obrysy, to už je podrobné prozkoumávání. Takovýmto způsobem ty pohyblivé věci to dítě zase díky zkušenosti, kterou má, když to nazývá „haf“, nejdříve jako to, co se pohybuje, a pak to, co se pohybuje, může zase jistým způsobem na to dítě působit a na základě těch různých reakcí, které to dítě asi je schopno potom rozeznat, takovýmto způsobem potom může rozlišovat psa od mouchy, zase na základě jenom toho kontaktu, které to dítě má s tou mouchou nebo s tou kočkou.

Hejdánek: To je na základě svého chování a jednání vůči těmto předmětům. To jednání ovšem už je řízeno, vedeno, orientováno tou obecninou, do které to zahrnuje. A dostáváme se tedy k tomu, že svrchovanou důležitost má právě to jednání a ty návody k tomu jednání.

Jiný hlas: Ale ty návody si to dítě ze začátku vytváří samo?

Hejdánek: Ano, dítě především nazdařbůh, namátkově se pohybuje nebo pohybuje svými rukama, nohama a tak dále, a z toho potom se propracovává k určitým již cíleným pohybům.

Jiný hlas: To samé s tím stolem nebo s dveřmi u skříně, když to dítě jde, šáhne na to, ono se to otevře, tak pak zase jde.

Hejdánek: Ano, čili primárně vždycky ta akce toho dítěte a ta zkušenost se týká toho, čeho ta akce dosáhla nebo nedosáhla, jaké byly její následky. Podle toho se pak buď ta akce bude opakovat, nebo naopak se už nebude opakovat, dítě se tomu bude vyhýbat a tak dále. A teprve dodatečně v *reflexi* se začne rozlišovat mezi tím, co jsem udělal já, co udělalo to a podobně.

Jiný hlas: Takže ta první akce, která je nazdařbůh, u toho dítěte zůstane v paměti nějakým způsobem, pokud ho zvlášť [nesrozumitelné].

Hejdánek: Je spousta nazdařbůh akcí, které vůbec zapamatovány nejsou.

Jiný hlas: Ano, a že dítě potom je schopno se vztáhnout k té své praktické paměti.

Hejdánek: Nikoliv, to dítě se vždycky vztahuje k věcem kolem sebe. Ke své paměti se vztahuje až mnohem později, pokud vůbec. Ale ta paměť v tom funguje. Přes tu paměť se vztahuje.

Jiný hlas: Když se přibližuje k tomu objektu, se kterým už mělo zkušenost, tak v ten moment začne intervenovat paměť.

Hejdánek: Ta paměť intervenuje, ale ne tak, že by se to dítě k té paměti obracelo.

Jiný hlas: Já jsem se chtěl ještě zeptat k té obecnější otázce, když se neustále zdůrazňuje ten rozdíl mezi pojmem skutečnosti a [nesrozumitelné].

--- (1984-05-28 Zkušenost II (2) [LVH34VA]_Kaz b_cleaned.flac) ---

Jiný hlas: Z toho by vyplynulo, to pojmové myšlení je vůči určité skutečnosti něco nedůležitého. No, když bychom se chtěli dostat k té skutečnosti, tak to pojmové myšlení nám tu skutečnost přímo nezprostředkuje. Z toho důvodu si myslím.

Hejdánek: No tak proč by bylo teda nedůležitý?

Jiný hlas: No, když by mi šlo o tu samu skutečnost.

Hejdánek: Jestliže mi jde o tu samu skutečnost, tak bez toho myšlení se k ní absolutně nelze dostat.

Jiný hlas: Už jen bez pojmového, bez pojmového myšlení.

Hejdánek: Mně jde o pojmové myšlení, ne o myšlení jiný. Já tedy nevím zejména dobře, ale o pojmové myšlení... Jak vám může jít o něco bez pojmového myšlení? Jak vůbec zachytíte to něco, o který vám jde?

Jiný hlas: Já nejsem člověk, který žije diskursivně, já žiju ještě jinak. Myslím asi taky jinak.

Hejdánek: No, to je sice pravda, ale jde o to, jestli jste schopni třeba jen na půl minuty vyřadit své diskursivní uvažování.

Jiný hlas: Asi musím, to jinak nejde. To by člověk přece jen není jenom myslitel.

Hejdánek: Právě že ne. Že se tomu neubráníte. To nejde jinak.

Jiný hlas: Člověk není jenom myslitel.

Hejdánek: To není, ale je myslitel a nemůže dělat nic, aniž by do toho to myšlení nějakým způsobem, třeba i nepřímo, zasahovalo. I jako pojmové. Poněvadž my žijeme v epoše pojmového myšlení, takže každý myslí pojmově, i když ty pojmy jsou velmi často velmi mlhavé.

Jiný hlas: Dobře, ale já jsem o tom chtěl rozmluvit spíš proto, pojmové myšlení v tom slova smyslu, že na druhou stranu si člověk říká, jak je ale možný, že to, když to pojmové myšlení neodráží tu skutečnost, nebo vykazuje se skutečně i tyhle... co to neodráží... to jsou odráží... jako raketa míč.

Hejdánek: No ne, ne, ne, ne.

Jiný hlas: Míjí se s tou skutečností, ta skutečnost sama o sobě, nebo jiná skutečnost. Nejenom, jak jste používali určité příklady, tak ta skutečnost za skutečnou pětimarku si něco koupím, za falešnou pětimarku si nic nekoupím. Tady se vykazují takové markantní rozdíly. V tomto jsem myslel, že neodráží v tomto smyslu tu skutečnost.

Hejdánek: Tak neříkejte odrážet, poněvadž to je problematický pojem. Můžeme říct, že se tomu nepodobá. Neshoduje se s tím. To je ten tradiční *adaequatio*, že? Připodobnění. Odrážet... Co to je odrážet? To je naprosto takový mýtický pojem nebo termín, který používají marxisté zejména. Já nevím, kdo by na tom tak trval. Teorie odrazu a tak dále. Co to je odrážet? Reprezentuje. To je ale zase rozdíl. Když odrazím... jedna koule odrazí druhou, tak ji nereprezentuje. Nebo když zrcadlo odrazí fotony, který na něj dopadnou, tak co na tom je reprezentativního? Co to je odraz? To je mýtus. Takže jenom námitka proti termínu.

Jiný hlas: Dobře, já jsem o tom chtěl mluvit proto pojmové myšlení, jak je možný, že nám to pojmové myšlení určitým způsobem zprostředkuje tu skutečnost?

Hejdánek: No to jsme tady probírali. To spočívá v tom, že pojmové myšlení je schopno konstruovat, to není, že automaticky, ale je schopno konstruovat velmi přesné intencionální předměty a namyslet do nich, čili nakonstruovat do nich, všechny vlastnosti, který mají ty skutečnosti. Ovšem ne ty vlastnosti *in natura*, nýbrž zase konstruované myšlenkově.

To znamená, je sice pravda, že pojem pětikoruny není kulatý, ale pojmem pětikoruny konstruuji intencionální objekt pětikoru a tento intencionální předmět zaprvé je kulatý. Kdyžto pojem není kulatý. Ten intencionální předmět je kovový, kdyžto pojem samozřejmě není kovový. A tak dále. Jenže nesmí nikdy překročit hranici mezi sférou intencionálních objektů a mezi sférou reálných věcí, protože když konstruuji intencionální objekt trojúhelník, tak tím trojúhelníkem nemůžu nikomu vypíchnout oko v reálném světě. Ale naproti tomu samozřejmě v tom intencionálním světě nějaké jiné intencionální oko, to jest oko jako intencionální předmět, vypíchnout můžu.

Jsou to dvě sféry, mezi nimiž jsou podobnosti, jsou shody. Čili ten argument Heideggerův je trochu nelegitimní nebo neférový, protože srovnává pojem a věc, jako kdyby to bylo to, co k sobě patří. Ale k sobě patří něco jiného. Patří to, k čemu pojem míří, a pojem míří k intencionálnímu předmětu a mezi intencionálním předmětem a věcí, kterou reprezentuje, podobnosti jsou. Jenže nesmím překračovat tu hranici. Já nesmím intencionálním předmětem začít manévrovat v reálném světě. To je nesmysl. Ale jinak podobnosti tam jsou. To jest trojúhelník má tři úhly. V tom ideálním světě, trojúhelník jako ideální

rovinný obrazec, má tři úhly, má tři vrcholy. Kdyžto pojem trojúhelníka žádné tři úhly a tři vrcholy nemá. Je to jasný? Že pojmové myšlení umožnilo konstrukci těch intencionálních předmětů. Žádné myšlení předtím tohle nebylo schopno udělat. Tam vždycky to myšlení se vztahuje přímo k věci. Kdyžto pojmové myšlení vytvořilo situaci, kdy jsme si uvědomili, že když myslím nějakou skutečnost, a myslím třeba krabici, takže je tam dvojí intence. Já jednak míním intencionální objekt, kterým reprezentuju skutečnou krabici, a jednak míním přes tento intencionální předmět tu skutečnou krabici. Všechny potíže logické spočívají v tom, že se zaměňují tyhle dvě věci. Intencionální předmět jakožto reprezentace a věc jakožto reprezentované. Oboje má vždycky stejné jméno, stejné slovo je pro to, lidi nejsou dost navyklí přísně rozlišovat, kdy mluvíme o jednom a kdy o druhém. Tak to je stručný výklad toho, co jsme tady už dělali, takže většinu je to známé, až na ty, kteří jsou zde poprvé.

Jiný hlas: Pro mě je neustále nepochopitelné, jak ten rozum dokáže vůbec vytvořit takovou reprezentaci, aby to mohlo vůbec něco reprezentovat. Že neustále, abych pochopil smysl pojmu jako reprezentace, tak je mi pochopitelnější v tom pojmu vidět spíš tu věc než jenom nějakou známku. Jako v tom slova smyslu, že ten pojem vždycky musí mít jakousi, prochází neustále určitou *transsubstancí*, že na počátku je skutečnost a že ten pojem je vlastně už samozřejmě něco jiného na konci.

Hejdánek: Já nerozumím vůbec, o co vám jde. Jistě to je vážný problém, jak to je možné. Co jsem teď tady říkal, je, že jsem popisoval, jak to je. Prostě já nevím, jestli můžete uvést nějakou námitku proti tomu, co jsem tady vyložil.

Jiný hlas: Jak to vykládáte vy, tak já to chápu tak, jako by vlastně ten rozum byl jakýsi prostředník mezi tou skutečností, ten rozum, který vytváří ty pojmy, který by byl prostředníkem mezi tou skutečností a...

Hejdánek: A čím?

Jiný hlas: Mezi tou skutečností, která je skutečná, a mezi tím intencionálním předmětem?

Hejdánek: Prosím? Nebo mezi tím intencionálním předmětem, který je skutečný? Prostředkovat můžete mezi dvěma věcmi. Tak na jedné straně je ta skutečnost skutečná a na druhé straně je co?

Jiný hlas: Ta výpověď, kterou já udávám informaci o tom...

Hejdánek: Ta výpověď?

Jiný hlas: Tak můžu říct pojem.

Hejdánek: Pojem?

Jiný hlas: Tak abych byl konkrétní, můžu určitými slovy říct někomu o nebezpečí. Já o tom nebezpečí skutečně vím, to jsem skutečně někde viděl sám a pojmově...

Hejdánek: Nebezpečí jste viděl? Jak vypadá nebezpečí?

Jiný hlas: Určité konkrétní... já nemluví o nebezpečí...

Hejdánek: Jak vypadá nebezpečí?

Jiný hlas: Vyjdu teď za dveře a otevřu dveře a zjistím, že tam nebude žádné patro, dole bude jenom...

Hejdánek: Tak víte, že tam není patro. Kde je nebezpečí? Čili vy vidíte, že tam není, nevidíte patro, a jak víte, že tam není? To je další ještě záležitost. Když něco nevidíte, tak jak víte, že to tam není? To je ještě dál. Ale řekněme – a co nebezpečí? Jak vypadá nebezpečí? Víím, jak vypadá patro, to tam není, ale jak vypadá nebezpečí?

Jiný hlas: [nesrozumitelné]

Hejdánek: To není pravda. Kde? Jaké nebezpečí? Čili už tady vidíte, nebezpečí, to je interpretace. To není žádná skutečnost.

Jiný hlas: A co si teda představuji?

Hejdánek: Čili jinými slovy je otázka, co budeme nazývat skutečností. Já přiznám, že nebezpečí může být skutečné, takříkajíc. Jenomže víte, co to je? Jak vypadá? Jak je dlouhé, jak je široké, jaké je barvy? Když řekneme skutečné, musíme si tohle všechno upřesnit. Když o tom mluvíme tak obecně, tak se z toho nedá nic vysuzovat.

Jiný hlas: Ano, a v tom je, čím má ten rozum zprostředkovat. Takže bych pro tuto chvíli vzal, že tedy jsem viděl někde konkrétní nebezpečí a chci na někoho upozornit. Protože jestliže máme zjistit, co vy tím máte

na myslí...

Hejdánek: Dobře. Víím. Já jsem tady, tak nemluvm o nebezpečí, prosím vás. Mluvm o něčem, co teda opravdu nějak vypadá. Proč tam musí být nebezpečí? Tak třeba vidím kouli. Stačí vám to? Podobně jako jste to nebezpečí zrovna...

Jiný hlas: No například.

Hejdánek: Nebo stůl.

Jiný hlas: No to vede k vztahu jako skutečné koule a koule jako intencionálního předmětu.

Hejdánek: To jsem se právě ptal, zdá se, že...

Jiný hlas: Nechte mu to nebezpečí, až to řekne, tak my potom můžeme přejít na tu kouli.

Hejdánek: Dobře.

Jiný hlas: Skutečnost, poznatek, rozum, který to zprostředkovává, a pojem. A on si prostě ten poznatek a pojem rozděluje, domnívám se tak, a to zastupuje vlastně ty tři věci: skutečnost, intencionální předmět a pojem. To už je tady řečeno. A jemu splývá pojem i poznatek dohromady a chce se dostat ke skutečnosti. Takže ani nejde přímo o diskursivní myšlení jen takové, ale o to dostat se ke skutečnosti bez myšlení jako takového úplně, protože jinak to není přímé.

Jiný hlas: Ne, já mluvím o pojmovém myšlení. Mně šlo jenom o tu otázku, jak je možné...

Jiný hlas: Vždyť ta skutečnost je taky pojem, všechno jsou vlastně slova, to jsou všechno pojmy. Tak jak chceš odstranit, že některé pojmy jsou adekvátnější ke skutečnosti a některé ne?

Jiný hlas: No to takhle jsi stavěl v podstatě otázku, ne? Že pojmové myšlení, to je vlastně něco, co má tu závadu, že se staví do odporu před tu skutečnost, jakože zastírá skutečnost, není adekvátní.

Jiný hlas: No to už je staré, co jsem říkal, to by se zdálo. To už jsem říkal, že to se jako zdá. Mluvil jsem o tom rozdílu mezi tou skutečnou pětímarkou a pojmem té pětímarky. Já jsem mluvil jenom o tom, jak je možné to zprostředkování, že já někomu můžu říct o té skutečné pětimarce, jak jsem ji skutečně viděl. No právě tou mluvou, řečí, ať už je diskursivní, nebo není, to už je jedno. Ten přenos informací mě vždycky vázal na ty pojmy. To znamená, o skutečnosti, když chceš někomu druhému říct, tak o tom musíš sice věcně říct, jak to jinak sdělíš. To teda ještě, jestli můžu, tak o jakékoliv cestě, to je jedno.

Jiný hlas: No, o jaké skutečnosti jde v té mluvě?

Hejdánek: Co míníš tou skutečností?

Jiný hlas: *Marka* zastupuje prostě ta opravdická *marka* zastupuje vlastně jako jednotka...

Hejdánek: No a to jsem se tam... to jsem přece nenamítal.

Jiný hlas: Já jsem se ptal o tohleto, že musíš být schopen, když chceš někomu říct něco o skutečnosti, tak co míníš tou skutečností?

Já nic o událé skutečnosti teď k tomu říkat nechci, vůbec ne, ale jsem se jenom domníval, protože jsem si tady kladl otázku a vznikla jakási disproporce, protože tam nemohla být daná odpověď. A já se domnívám, že jsem pocítil, na co se ptáš. Všichni jsme se do toho zapojili, interpretovat, co máš na mysli, tak jsem se do toho zapojil já taky. To bylo všechno. O mém pojetí skutečnosti tady vůbec nechci dále mluvit. Můžu už teď k věci sám?

Já se tě jenom doptávám. Jak je možné, když jeden člověk mluví o *pětimarce*, to jest používá pojmu *pětímarka*, míní *intencionální předmět pětímarka*, říká o té *pětimarce* něco jinému člověku, jak tomu jinému člověku může dojít, že se jedná o konkrétní skutečnou *pětímarku*? Jak se to zase znova přenese zpátky? Za předpokladu, že jsem pochopil, že ten rozum je prostředníkem mezi tou skutečností a potom mezi tím konstruktem?

Hejdánek: No tak přece, čili ten *konstrukt*, to je ono, tomu říkáme *intencionální předmět*. No jistě. Celý problém je v tom, že ten konstruovaný *intencionální předmět* a ten...

Jiný hlas: Nebylo by to ale, pardon, že vám skáču, vy jste mi na to už odpověděl, že právě ten rozum si může vytvářet určité konstrukce, modely, které víceméně jsou přibližné té skutečnosti.

Hejdánek: Ne, že se jí podobají, podobají se.

Jiný hlas: Ale tomu já pořád nerozumím, na základě čeho se dá říct, že se přibližují ty *intencionální*

předměty skutečnosti? Když já o skutečnosti vůbec nic nevím. Jak já se ke skutečnosti vztáhnou? Jak já můžu říct, že *intencionální předměty* adekvátněji reprezentují skutečnost? To znamená, že já musím se nějakým způsobem vztáhnout ještě ke skutečnosti. Že se umím vztáhnout jak k *intencionálnímu předmětu*, tak ke skutečnosti.

Hejdánek: Jak je to možné? No, to budeme řešit příště. Teda přesně řečeno, ukážeme si, jak významně pokročil Rádl kupředu určitými formulacemi právě v téhle věci. Totiž já jsem přesvědčen, že jsme schopni dvojí aktivity.

Jedna aktivita je zaměřena k věcem vnějšího světa, věcem a událostem vnějšího světa. A druhá aktivita je obrácena k *intencionálním předmětům*, ke sféře nebo ke světu *intencionálních předmětů*. Bez nás není žádného kontaktu, není žádného spojení mezi *intencionálními předměty* a mezi věcmi.

Jiný hlas: Pardon, že vám do toho skočím, mluvíte o vnějším světě vůbec, nebo to zahrnuje ty vnitřní sféry? Co myslíte tím vnějším světem?

Hejdánek: Vnější svět je to, co je kolem nás, v čem žijeme. Kdežto ten svět *intencionálních předmětů* je myšlenková produkce, myšlenková konstrukce. Ale ta myšlenková konstrukce není součástí naší subjektivity, součástí myšlení. To je další záležitost. To je svým způsobem na našem myšlení dost nezávislá sféra. Ne úplně, ale dost nezávislá.

Když tam jednou konstruujeme trojúhelník, tak už nemůžeme libovolně konstruovat trigonometrii. Ta *trigonometrie* je vlastně už obsažena, aniž to víme. Je už obsažena, je založena, je o ní rozhodnuto tím, jak jsme definovali nebo konstruovali ten trojúhelník jako rovinný obraz. To všechno je *konstrukt*.

Čili tyhle dvě sféry nikdy nepřijdou dohromady. Jediný kontakt, jaký mezi nimi je – a tím ovšem předbílám – je přes nás. A konkrétně přes naši aktivitu. Jediné společné, co tyhle dva světy mají, je, že k nim k oběma míří naše aktivita. Jedna je aktivita praktická, je to praxe s věcmi tohoto světa. Druhá je myšlenková. Ta je taky praktická v jistém smyslu, poněvadž existuje jakási praxe myšlení. Ale víme, o co jde.

A přes tuhle okliku tyhle dvě sféry souvisejí. Takže kdybychom si to nějak znázornili, tak je to jako takové „C“ obrácené na záda. Tady takhle „C“ a teď to míří k sobě. Jak to míří k sobě, tak v momentě, kdy to míří k sobě, tak to je ta *reprezentace*. Ale to se nikdy nedotkne a já nikdy nemůžu odvodit ty *intencionální předměty* přímo z té reality, nýbrž jenom okruhem přes tu aktivitu. To jest já nějakým způsobem jsem aktivní prakticky a zápasím s těmi věcmi a tuto svou aktivitu, zkušenosti s tou aktivitou, úspěchy a neúspěchy reflektuji.

Tu svou *reflexi* reflektuji a tak dále, až v třetí úrovni docházím k filosofii, přesně řečeno k pojmovému myšlení, které mi umožňuje projekt nebo promítnutí pomocí pojmů těch *intencionálních předmětů* do jakési speciální sféry, kde si vytvářím jakýsi druhý svět. A protože si ho vytvářím, tak se v něm vyznám. Všechny souvislosti, které tam jsou, buď jsem konstruoval, nebo jsou důsledkem té mé původní konstrukce. A já je můžu rozpoznávat velice přesně, poněvadž to je má tvorba.

Teď já to upravuji, předělávám, měním. Když je tam nějaký nevhodný *intencionální předmět*, tak ho zaměním za jiný, aby když pak používám toho světa *intencionálních předmětů* k tomu, abych modifikoval své akce, reálné akce v tom okolním světě, aby to fungovalo.

Jiný hlas: Dobře, ale mně právě tohle se zdá jako velice nedostatečné, protože tady dobře máte tu realitu, tady máte ten konstrukt, to, co vlastně to propojí, tomu říkáte ta aktivita. Ale ta aktivita, tady se musí něco skutečně přenést. Ta aktivita, to je něco subjektivního, ale tady mezi tou realitou a tím konstruktem se musí něco, podle mě, aby došlo k tomu porozumění, tak tady se musí skutečně něco přenést. Ta aktivita, to je schopnost toho subjektu, určitá činnost, ale tam myslím to nevystihuje skutečně ten transfer, to přenesení nebo...

Hejdánek: Tam se nic nepřenáší.

Jiný hlas: Já se právě domnívám, že není možné pochopení, když se skutečně něco nepřenese. Něco jiného kromě jenom činnosti. Já nepřenáším činnost, já musím skutečně z té reality něco přenést.

Hejdánek: Co to je přenést? Vztít, co je v té realitě a dát to někam jinam?

Jiný hlas: Ne, já jsem mluvil o *transsubstanci*. Já jsem použil takový pojem *transsubstance*, že to...

Hejdánek: No, co to je? To je teologický termín. Předpodstatnění, co to je? To je název, to není pojem. To jsme v mýtickém myšlení ještě, předpojmovém.

Jiný hlas: Ubyde něco z té reality, když něco přenesesh?

Neubude, je to zase reprezentace jistá.

Já si nemyslím, že se něco přenesesh.

Neubude nic, i když se něco přenesesh.

Protože... no tak co, já nevím, jestli je to adekvátní, třeba tenhle příklad, ale co zažívá ten tvůrce, ten umělec? On zažívá samozřejmě to, co on vytvoří, to samozřejmě neodpovídá té skutečnosti, kterou on prožívá.

Hejdánek: Většinou třeba jo, nebo...

Jiný hlas: V zásadě samozřejmě že ne. Je tam rozdíl mezi tím, co on zakouší a prožívá, to, co je vlastně skutečnou invencí, a něco jiného, co on tvoří. To je jasné. A teď, ubyde něco? No samozřejmě ubyde, ale je tam... jako samozřejmě v dnešní době nekřtěného, ale určité podobnosti mezi tím, co probíhá v eucharistii, tak určité věci se nemohou jinak vysvětlit. Jak dochází k té proměně...

Hejdánek: To, co prožívá, to není žádná realita, že...

Jiný hlas: Ne, já jsem nemluvil o prožitku. Já se domnívám, jak to vykládá katolická církev, že tam skutečně dochází fyzicky k té proměně...

Hejdánek: Nechme stranou, jak to vykládá teologie. Podívejte se, když namaluje malíř, když namaluje třeba tuhle bouřku, stromy nějaké, ta mračna, takové to příšeří a tak dále. Tak třeba mraky. Namaloval mraky. To znamená, podle vás přenesl... co přenesl? Ten mrak, co tam namaloval, přenesl ze skutečnosti? Tam zůstal v té skutečnosti ten mrak, nebo ne? Co tam přenesl vlastně? To je ta námitka. Když nic nepřenesesh, tak nic nebylo, nic nepřenesl.

Jiný hlas: No ale to je právě můj problém. Já jsem se zmiňoval o tom Ráblovi, že když on říká: Nestojíme přírodě tváří v tvář...

Hejdánek: Helejte se, je strašně pozdě, kvůli rannímu prýč. Připravte si to na příště. Všichni, co máte, připravte si to. Kdo to zopakuje?

Jiný hlas: Markéta měla opakovat.

Hejdánek: No tak dobře, Markéta. Kdo to zopakuje dnešní na příště? Začínáme od začátku, od Bergsona.

Jiný hlas: Jenom tenhle problém. Se hovořilo i o té adekvátnosti a pak o té trigonometrii. To znamená, oproti Kantovi, který tvrdí, že geometrie je založená na syntetických soudech *a priori*, tak to, co bylo řečeno, by znamenalo, že tyto soudy jsou analytické.

Hejdánek: Kde tam vidíte ten přenos? Co přenesl?

Jiný hlas: To já se také spíše klonil k tomu, že v pojmu trojúhelníka je obsažena celá trigonometrie.

Hejdánek: Ono to tak není. Poněvadž kdybych zůstal jenom u toho pojmu trojúhelníka, tak se k trigonometrii nedostanu. Já tam musím zavést další pojmy a teprve v souvislosti s těmi dalšími pojmy najednou se to začne rozvíjet. Takže to není v něm obsaženo, nicméně je to nějakým způsobem už determinováno. Ano. Tak.